

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนกาลอ
ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา ระยะที่ 1

โดย

นางสาววันเพ็ญ เพชรคง
นายอาแซ อิบูหะมะ
และคณะวิจัย
กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ
ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนกาลอ
ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา ระยะที่ 1

โดย

นางสาววันเพ็ญ เพชรคง

นายอาแซ อิบูหะมะ

และคณะวิจัย

กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ

ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สารบัญ

บทคัดย่อ	
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 ทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา	3
บทที่ 3 บริบทชุมชนที่เกี่ยวข้อง	8
บทที่ 4 กระบวนการวิจัย	16
บทที่ 5 ผลการวิจัย	19
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	32
บรรณานุกรม	37
ประวัตินักวิจัย	38
ภาพประกอบ	40

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนกาลอ

ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา ระยะที่1

ลุ่มน้ำสายบุรีเป็นลุ่มน้ำที่มีพื้นที่ครอบคลุม 3 จังหวัดได้แก่ นราธิวาส ยะลาและปัตตานีเป็นสายน้ำที่กำเนิดจากต้นน้ำหลายสาย มีแหล่งรับน้ำอยู่บริเวณกลางน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ มีลักษณะเป็นหนอง บึง และพรุ บริเวณต้นน้ำและกลางน้ำจะมีข้อมูลและองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมในการใช้ประโยชน์จากป่าที่ต่างกันออกไปตามภูมินิเวศ แต่ยังคงขาดการศึกษาอย่างเป็นระบบ จึงควรมีการวิจัยเพื่อค้นหาองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนกาลอ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการนำเอาองค์ความรู้ดังกล่าวมาทำแผนชุมชนเพื่อการจัดการป่าต้นน้ำให้เกิดความยั่งยืน โดยใช้กรณีป่าชุมชนกาลอเป็นตัวอย่าง

ป่าชุมชนกาลอเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าโดยชุมชนรอบพื้นที่ป่า อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศของลุ่มน้ำสายบุรีเพราะเป็นป่าต้นน้ำลำธารลงสู่แม่น้ำสายบุรี เป็นทุนทางสังคมของชุมชน เป็นแหล่งสร้างอาชีพและเป็นแหล่งปัจจัย 4 อีกทั้งชุมชนกาลอเป็นชุมชนที่มีการจัดการป่าโดยภูมิปัญญาของชาวบ้าน แต่ที่ผ่านมามีกลุ่มได้นำเอาภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการป่าแต่ยังไม่เคยมีการรวบรวมอย่างจริงจัง จึงมีแนวคิดที่รวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปเผยแพร่ต่อไป

ต่อสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวทางชุมชนก็เล็งเห็นความสำคัญที่จะศึกษาวิจัยข้อมูลต่างๆเพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน อีกทั้งช่วยสร้างความยอมรับและความเชื่อมั่นจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่าและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าของชุมชน
ใน อดีต-ปัจจุบัน รวมถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศทรัพยากรและชุมชนสิทธิชุมชนในการจัดการป่า
2. ศึกษาปัญหา/สาเหตุ/และแนวทางการแก้ไขโดยชุมชน

ผลการศึกษา

องค์ความรู้ในการจัดการป่าชุมชนกาลอ

1. การจัดการป่าโดยใช้ระบบตระกูล
2. การจัดการป่าแบบใช้แผนการจัดการป่าโดยใช้ระบบตระกูลและสมัยใหม่ผสมผสาน
3. การใช้ประโยชน์จากป่าและการเปลี่ยนแปลง

4. การเก็บหาของป่า
5. ทรัพยากรที่มีในป่า
6. ระบบสวนดุขง
7. ความเชื่อและประเพณีในการจัดการป่าและการเปลี่ยนแปลง
8. ศาสนากับการจัดการทรัพยากร
9. วิธีการสืบทอดภูมิปัญญา
10. นโยบายของรัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องและผลกระทบต่อชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัย

- ครูในโรงเรียนบ้านกาลอและทีมวิจัยต้องการนำข้อมูลเข้าไปสอนเด็กในโรงเรียน
- ด้านทรัพยากร นั้นป่าชุมชนไม่มีการบุกรุกอีกเลย

ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการทำวิจัย

1. ระดับบุคคล กลุ่มบุคคล เนื่องจากชุมชนกาลอได้ทำงานด้านการจัดการป่าชุมชนมาประมาณ 8 ปีแล้ว ดังนั้นการทำงานกับกลุ่มคนหรือระดับบุคคลนั้นถือว่าประสบความสำเร็จก่อนที่จะทำ กิจกรรมงานวิจัย เพียงแต่งานวิจัยเป็นงานๆหนึ่งที่มาขับเคลื่อนหรือเป็นการเผยแพร่การทำงานของชุมชนกาลอต่อชุมชนอื่นๆในด้านการจัดการทรัพยากร
2. ระดับชุมชน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนกลับมามองอดีตของตนเองอีกครั้ง และได้มองว่าชุมชนนั้นนำองค์ความรู้จากอดีตมาใช้ในปัจจุบันมากพอสมควร แต่ก็มีคามจำเป็นที่ต้องนำแนวคิดสมัยใหม่ เช่น กฎระเบียบ มาใช้ร่วม ถือว่างานวิจัยเป็นส่วนหนึ่งที่มาช่วยกระตุ้นชุมชนให้หันกลับมามองชุมชนตนเองใหม่อีกครั้ง เนื่องจากทีมวิจัยต้องมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ต้องคุยกับชุมชนและได้รู้ความต้องการของชุมชนว่ายังต้องการให้กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอทำงานร่วมกับเยาวชนให้มากกว่านี้
3. ระดับนโยบาย เนื่องจากทางรัฐเองก็ยังไม่เห็นด้วยกับการจัดการทรัพยากรของ ชุมชน การผลักดันนโยบายต่างๆก็ไม่สามารถขับเคลื่อนได้ เช่น พรบ.ป่าชุมชน

สิ่งที่จะทำต่อไปในระยะที่ 2

หลังจากที่ช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ทางกลุ่มเห็นว่ายังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในแต่ละโซน ซึ่งทางกลุ่มจะทำการเก็บข้อมูลของพืชกินได้และพืชสมุนไพร เพื่อนำมาเป็นทดลองและประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านปลูกพืชที่กินได้ในแปลงตนเอง และทางโรงเรียนบ้านกาลอและทางทีมวิจัยมีความประสงค์จะนำข้อมูลภูมิปัญญามาทดลองทำหลักสูตรโดยให้ ผู้รู้ในชุมชนเข้าไปสอนเด็กในโรงเรียน

โครงการวิจัยเรื่อง การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนกาลอ

บทที่ 1 บทนำ

1) ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ลุ่มน้ำสาขบุรีเป็นลุ่มน้ำที่มีพื้นที่ครอบคลุม 3 จังหวัดได้แก่ นราธิวาส ยะลาและปัตตานีเป็นสายน้ำที่กำเนิดจากต้นน้ำหลายสาย มีแหล่งรับน้ำอยู่บริเวณกลางน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ มีลักษณะเป็นหนอง บึงและพรุ บริเวณต้นน้ำและกลางน้ำจะมีข้อมูลและองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมในการใช้ประโยชน์จากป่าที่ต่างกันออกไปตามภูมินิเวศ แต่ยังคงขาดการศึกษาอย่างเป็นระบบ จึงควรมีการวิจัยเพื่อค้นหาองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนกาลอ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการนำเอาองค์ความรู้ดังกล่าวมาทำแผนชุมชนเพื่อการจัดการป่าต้นน้ำให้เกิดความยั่งยืน โดยใช้กรณีป่าชุมชนกาลอเป็นตัวอย่าง

ชุมชนบ้านกาลอ

ชุมชนกาลอเป็นชุมชนเก่าแก่ เป็นชุมชนแห่งแรกของอำเภอรามัน มีการตั้งถิ่นฐานมา ยาวนานราว 300 ปี ก่อนสมัยขัณฑ์รัชอิสลามปกครอง เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรม 2 วัฒนธรรม คือ ชุมชนไทยพุทธและมุสลิม มี 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านเบหอ หมู่ที่ 2 บ้านกาลอ หมู่ที่ 3 บ้านท้านบ หมู่ที่ 4 บ้านตะโล๊ะมีแย ประชากรชาย 1,113 คน ผู้หญิง 1,190 คน

ตำบลกาลอมีเนื้อที่ประมาณ 28,249 ไร่ ตั้งอยู่ระหว่างเทือกเขาสลับซับซ้อน มีที่ราบอยู่ประมาณ 20 % นอกนั้นเป็นป่า มีการใช้ที่ดินส่วนใหญ่ในการทำสวนยาง สวนผลไม้ ทำนาแต่ค่อนข้างน้อยเพราะชุมชนตั้งอยู่บนที่ราบระหว่างภูเขา

กาลอเป็นชุมชนเกษตรกรรม รายได้หลักของชาวบ้านคือ การทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และรับจ้างโดยรับเป็นส่วนแบ่งจากการขายยางตามที่เจ้าของสวนได้ตกลงกับผู้รับจ้างไว้ นอกจากนั้นยังมีรายได้เสริมจากการเก็บหาของป่า ส่วนการทำนาเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น

ป่าชุมชนกาลอเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าโดยชุมชนรอบพื้นที่ป่า อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศของลุ่มน้ำสาขบุรีเพราะเป็นป่าต้นน้ำลำธารลงสู่แม่น้ำสาขบุรี เป็นทุนทางสังคมของชุมชน เป็นแหล่งสร้างอาชีพและเป็นแหล่งปัจจัย 4 อีกทั้งชุมชนกาลอเป็นชุมชนที่มีการจัดการป่าโดยภูมิปัญญาของชาวบ้าน แต่ที่ผ่านมามาทงกลุ่มได้นำเอาภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการป่าแต่ยังไม่เคยมีการรวบรวมอย่างจริงจังจึงมีแนวคิดที่รวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปเผยแพร่ต่อไป

ต่อสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวทางชุมชนก็เล็งเห็นความสำคัญที่จะศึกษาวิจัยข้อมูลต่างๆเพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน อีกทั้งช่วยสร้างความยอมรับและความเชื่อมั่นจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

2) วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่าและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าของชุมชนใน อดีต-ปัจจุบัน รวมถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศทรัพยากรและชุมชน สิทธิชุมชนในการจัดการป่า

2.2 ศึกษาปัญหา/สาเหตุและแนวทางการแก้ไขโดยชุมชน

3) คำถามหลักของการวิจัย

3.1 ภูมิปัญญาในเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่าทั้งอดีต ปัจจุบัน มีอะไรบ้าง มีวิธีการสืบทอดภูมิปัญญากันอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่าเป็นอย่างไร คุณค่าและประโยชน์มีอะไรบ้าง การขยายพันธุ์หรือปลูกเพิ่มเติมได้อย่างไร และรูปแบบของการใช้ทรัพยากรที่ดีเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรควรเป็นอย่างไร

3.2 สถานภาพของพื้นที่ป่าชุมชนกาลอเป็นอย่างไร มีคุณค่าและประโยชน์อะไรบ้าง และความสัมพันธระหว่างชุมชนกับป่าชุมชนกาลอเป็นอย่างไร

4) ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

4.1 ได้องค์ความรู้ข้อมูลทรัพยากรป่าและสัตว์ป่า สัตว์น้ำ เพื่อใช้ในการจัดการการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

4.2 ได้ข้อมูลของภูมิปัญญาในการจัดการป่า เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับปัจจุบันได้

4.3 ชุมชนได้เรียนรู้ เข้าใจ มีความตระหนักในการอนุรักษ์ป่ามากขึ้น

5) ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

พฤศจิกายน 2544 – กุมภาพันธ์ 2545

6) งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

7) กรอบความคิดในการวิจัย

ใช้ป่าเป็นโจทย์เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อค้นหา

- ความสัมพันธ์และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าของชุมชนใน อดีต-ปัจจุบัน
- ปัญหา/สาเหตุและแนวทางการแก้ไข
- การฟื้นฟูในเรื่องภูมิปัญญาและการมาใช้ประโยชน์จากป่าที่เหมาะสม

บทที่ 2. ทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา

- ประวัติกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน

กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ

พ.ศ.2536 ถึง ปัจจุบัน

นับตั้งแต่พ.ศ.2522 เป็นต้นมา ป่ากาลอได้ถูกคุกคามจากภายนอกอย่างต่อเนื่อง การสัมปทานทำให้การประกาศเขตป่าสงวนทับที่ดินทำกินของชาวบ้าน ความพยายามที่จะดำเนินการปฏิรูปที่ดินในตำบลกาลอตลอดจนคนภายนอกชุมชนที่ต้องการเข้ามาบุกรุกป่าและที่ดินทำกินในป่ากาลอ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกวิตกกังวลและเริ่มต้นตัวที่ร่วมกันปกป้องป่ากาลอ

พ.ศ.2536 แกนนำชุมชนกาลอบางคนได้รับทราบข้อมูลปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากนโยบายการจัดการพื้นที่ป่าของกรมป่าไม้ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประชาชนที่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอนุรักษ์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และอุทยานแห่งชาติทั่วประเทศ

พ.ศ.2538 ได้มีการก่อตั้ง “กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ” ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการดูแลและการจัดการทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำ และที่ดินทำกินให้มีความอุดมสมบูรณ์และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

และได้ทำกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนมาตลอด

- ชุมชนกาลอเป็นชุมชนที่อาศัยมานานกว่า 400 กว่าปี มีองค์ความรู้มากมายแต่ที่ผ่านมานั้นชุมชนเพียงแค่ใช้การพูดคุย ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จะมีเพียงการจัดบอร์ดนิทรรศการที่นำเสนอองค์ความรู้แต่มีอยู่น้อยมาก

ป่ากาลอเริ่มได้รับผลกระทบจากการทำลายป่าเริ่มจากปัญหาในเรื่องสิทธิในที่ทำกินซึ่งชุมชนเริ่มได้รับใบเขียวข่าให้ผู้ถือครองที่ทำกินในตำบลกาลอตั้งแต่ปี 2468 และปี 2498 ได้รับหนังสือแสดงสิทธิในที่ทำกิน (สค. 1) และบางแปลงมี นส. 3 แต่เมื่อปี 2529 กรมป่าไม้ได้ประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติเทือกเขากาลอ ซ้อนทับที่ตั้งบ้านเรือน และที่ทำกินซึ่งแม้ว่าชุมชนจะได้เข้าแจ้งสิทธิต่อเจ้าหน้าที่ตามขั้นตอนทางกฎหมายแล้ว ก็ยังไม่ได้มีการดำเนินงานใด ๆ เพื่อสอบสวนสิทธิ หรือยกเลิกเขตป่าสงวนแห่งชาติดังกล่าว

ป่ากาลอยังต้องเผชิญกับปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อจับจองที่อยู่อาศัยและที่ทำกินจาก ชุมชนข้างเคียง โดยในปี พ.ศ. 2505 มีการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ตามนโยบายของนิคมสร้างตนของรัฐบาลสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ซึ่งที่มีเนื้อที่ติดกับชุมชนทำให้ชุมชนกาลอสูญเสียป่าด้านทิศใต้ไปส่วนหนึ่ง ประกอบกับนโยบายการส่งเสริมการทำสวนยางของรัฐบาลมีผลทำให้ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าทวีความรุนแรงมากขึ้น อีกทั้งการประกาศให้สัมปทานป่าในปี พ.ศ. 2511 ในบางบริเวณทำให้ป่าบางส่วนถูกทำลาย และเสื่อมโทรมลง จนกระทั่งเมื่อบริษัทสัมปทานจะเข้าไปตัดไม้บริเวณป่าต้นน้ำของชุมชนอีก คนในชุมชนจึงร่วมกันคัดค้านและร้องเรียนต่อหน่วยงานราชการในจังหวัดยะลาจนทางบริษัทถอนตัวไปในที่สุด จนปี พ.ศ. 2537-

ปัจจุบัน ทางกลุ่มได้เริ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อบูรณรักษ์ป่า โดยจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอขึ้นแล้วมีการจัดทำป่าชุมชนกาลอโดยมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมายเพื่อเป็นกิจกรรมที่นำมาสู่การทำให้องค์กรมีความเข้มแข็ง

ตารางที่ 1 ประวัติ เหตุการณ์สำคัญและพัฒนาการ โครงสร้างของกลุ่ม

ระยะเวลา	เหตุการณ์และสถานการณ์สำคัญ	ผลกระทบต่อทรัพยากรและชุมชน
ราว 300 ปีก่อน	มีการตั้งถิ่นฐานที่กาลอ	สภาพป่าสมบูรณ์
กว่า 200 ปีก่อน	มีการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร โด๊ะหะฮิบบากเป็นผู้นำในการสร้างทำนบ หรือ ฝายกั้นน้ำ ครั้งแรกกั้นบริเวณหลังมัสยิดแต่กั้นไม่อยู่เพราะน้ำแรง จึงย้ายมากั้นในบริเวณที่เป็นทำนบในปัจจุบัน ทำให้น้ำกระจายไม่ทั่วถึง ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันขุดคูส่งน้ำจากลำธารบาตูฮาปามายังนาदान ตะวันออกของหมู่บ้าน แถบตะโละมาโน, ปือเนกูดง ฯลฯ	มีการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรทำให้สามารถขยายพื้นที่การทำนาได้มากถึง 3,000 ไร่
	ในระยะแรกของการตั้งชุมชนชาวบ้านกาลอจะทำเกษตรเพื่อการยังชีพ มีการเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะควายมาก ทั้งเพื่อการใช้งาน (ทำนา, ลากของ) และ เพื่อการค้า มีหลักฐานเชื่อว่าพ่อค้าควายชาวกาลอได้นำควายไปขายที่รัฐเคดาร์ประเทศมาเลเซีย เมื่อมีการทำนาในพื้นที่ราบมากขึ้นในฤดูฝนจึงต้องนำควายไปเลี้ยงบนเนินเขา	การเลี้ยงควายมากขึ้นและการตัดต้นไม้บนเขาเพื่อให้มีหญ้าเพียงพอสำหรับเลี้ยงควาย
	เกิดสวนดงทุเรียน เนื่องจากชาวบ้านที่ไปเลี้ยงควายบนภูเขาพาทุเรียนไปกินได้นำเมล็ดปลูกทิ้งไว้	ชาวบ้านได้นำเมล็ดปลูกเพื่อปลูกทุเรียนมากขึ้น ต่อมาทุเรียนได้กลายเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของกาลอ
	กษัตริย์โกตาบารูได้ใช้บ้านกาลอเป็นสถานที่เลี้ยงช้าง เรียกว่า “สะดิยอกาลอ” การเลี้ยงช้างหลวงสมัยก่อน ควาญจะปล่อยช้างไปหากินในป่า เวลาจะใช้งานก็จะทำพิธีเรียกช้างลงมา ต่อมาเมื่อช้างหลวงพบฝูงช้างป่าบนเขา จึงได้อาศัยปะปนเป็นฝูงเดียวกัน เมื่อควาญทำพิธีเรียกก็ไม่ยอมลงมา ช้างหลวงจึงกลายเป็นช้างป่า	สภาพป่ามีความสมบูรณ์ช้างและสัตว์ขนาดใหญ่สามารถอยู่ได้อย่างปลอดภัยและมีอาหารอย่างพอเพียง
กว่า 100 ปีก่อน	ชาวบ้านมีรูปแบบการจัดการป่าที่ชัดเจนโดยอาศัยหลักศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับป่า รวมทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้ผู้อาวุโสในชุมชนแบ่งพื้นที่ดูแลและจัดการการใช้	ชุมชนมีกฎระเบียบข้อห้ามในการใช้ป่าและมีส่วนร่วมในการจัดการป่าอย่างเป็นรูปธรรม

ระยะเวลา	เหตุการณ์และสถานการณ์สำคัญ	ผลกระทบต่อทรัพยากรและชุมชน
	ประโยชน์จากป่า	
ราว 100ปีก่อน	บริษัทอังกฤษ โดยนายคอร์สันได้เข้ามาสัมปทานทำเหมืองแร่ดีบุกที่บ้านเบหอ มีลูกจ้างเหมืองชาวจีน ชาวมาเลย์และชาวซีกต์ติดตามเข้ามาจากมาเลเซีย มีการทำเหมืองใหญ่ที่บ้านเบหอ และขยายไปถึงกาลิเยะแเว และบูเกะปลากาบนเขากาลอ ในขณะนั้นเบหอกลายเป็นชุมชนใหญ่ เป็นตลาดการค้าระหว่างกาลอกับชุมชนภายนอก สินค้าพืชสวนปลา และของป่ามีราคาดี ชาวกาลอบางส่วนสมัครเป็นลูกจ้างเหมืองและทำการค้ากับชาวเหมืองที่บ้านเบหอ มีคนภายนอกเข้ามามาก มีบ่อนการพนันและโรงฝิ่น	มีการทำลายป่าในเขตสัมปทานกว่า 4,000 ไร่ และลักลอบทำเหมืองนอกเขตสัมปทาน มีการล่าสัตว์มากขึ้น การทำเหมืองฉีดยาทำให้ดินถูกกัดเซาะพังทลายสูง ตะกอนที่บดถมทำให้ลำธารตื้นเขิน น้ำขุ่น ปลาลดลง ชาวบ้านกาลอมีรายได้จากการค้ากับชาวเหมือง และพ่อค้าต่างถิ่น
	ลูกจ้างเหมืองได้นำเมล็ดพันธุ์ยางพาราพื้นเมืองจากมาเลเซียมาปลูกในกาลอ ต่อมามีการขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้น ลูกจ้างเหมืองบางส่วนปักหลักอยู่อาศัยและทำกินในกาลอ ต่อมาจนถึงปัจจุบัน	มีการขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่ามากขึ้น สัตว์ป่าลดลงเพราะการล่าและถูกรบกวน
พ.ศ.2505	ได้มีการเปิดเขตนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ อ.บันนังสตา จ.ยะลา ต่อมาเปิดนิคมธนูสิน อ.เรือเสาะ จ.นราธิวาส มีการสัมปทานทำไม้ "ล้างป่า"อย่างมโหฬาร มีการตัดถนนเข้าไปเพื่อชักลากไม้ออกจากป่า	ป่าทางทิศใต้และตะวันออกของต.กาลอถูกทำลายเกือบหมด น้ำเริ่มลดลง สัตว์ป่าถูกล่าจากคนต่างถิ่นที่เข้ามาอยู่
พ.ศ.2511	สำนักงานสงเคราะห์การทำสวนยางได้เข้ามาให้ทุนและส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกยางพันธุ์ โดยมีเงื่อนไขให้ตัดไม้ชนิดอื่นในสวนออกให้หมด โดยใช้ยาฆ่าตอ	มีการบุกป่าเพื่อทำสวนยางปลาลดลง พันธุ์พืชพื้นบ้านหลายชนิดถูกตัดทำลาย ชาวบ้านมีรายได้จากยางพารา
	พบช้างเผือกบนเขากาลอ ชาวบ้านได้ทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2511	ชาวบ้านกาลอรู้สึกปลาบปลื้มใจ
พ.ศ.2516	เริ่มมีการสัมปทานทำไม้ในเขตตำบลกาลอ มีการทำถนนและชักลากไม้ ชาวบ้านพบช้างป่าครั้งสุดท้ายที่สวนเขตบาลูกาซาแก และพบรอยช้างบนถนนที่ใช้ชักลากไม้	ป่าไม้ถูกทำลายจำนวนมาก สัตว์ป่าถูกรบกวนและถูกล่า บางส่วนอพยพไปอยู่ในป่าเขตอำเภอศรีสาคร

ระยะเวลา	เหตุการณ์และสถานการณ์สำคัญ	ผลกระทบต่อทรัพยากรและชุมชน
พ.ศ.2518	มีชาวบ้านจากนิคมสร้างตนเองฯเข้ามาล่าสัตว์และบุกรุกป่าในเขตด.กาลอ ชาวบ้านกาลอต้องขึ้นไปชี้แจงให้ย้ายออกจากเขตป่า	เริ่มมีการบุกรุกป่าจากคนภายนอก มีการล่าสัตว์มากขึ้น การขยายพื้นที่ทำกินทำให้มีการเปิดหน้าดิน หน้าดินถูกกัดเซาะพังทลาย
พ.ศ.2522	มีการใช้ยาฆ่าหญ้าในสวนยางและสวนผลไม้ โดยจ้างคนอีสานฉีดยา	พืชผักพื้นบ้านหลายชนิดมีจำนวนลดลง มีผลต่อการพึ่งพาอาหารจากภายนอกในระยะต่อมา น้ำในลำธารมีสารเคมีปนเปื้อน
พ.ศ.2526	มีการขยายการปลูกไม้ผลมากขึ้น โดยเฉพาะทุเรียนพันธุ์และลองกอง	มีการบุกเบิกขยายที่ทำกินในเขตป่าเพิ่ม
พ.ศ.2529	กรมป่าไม้ออกประกาศกฎกระทรวงให้ป่ากาลอเป็นป่าสงวนแห่งชาติ แต่ชาวบ้านกาลอได้ยื่นหนังสือคำร้องแสดงสิทธิครอบครองที่ดินกับป่าไม้อำเภอราษีไศล	ชาวบ้านเริ่มไม่มั่นใจว่าจะได้รับสิทธิในที่ดินทำกิน
พ.ศ.2536	สำนักงานปฏิรูปที่ดิน จังหวัดยะลาจะเข้ามาดำเนินการปฏิรูปที่ดินในด.กาลอ แต่ชาวบ้านคัดค้าน เนื่องจากต้องการให้ดำเนินการตามกฎหมายที่ดิน	มีการแบ่งเขตการจัดการป่ากาลอ โดยกรมป่าไม้และสำนักงานปฏิรูปที่ดิน
พ.ศ.2538	ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ร่วมกันตั้ง “กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ” เพื่อร่วมกันดูแลรักษาป่ากาลอและวางแผนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่ดิน น้ำ และสัตว์ป่าอย่างยั่งยืน	มีการทำแนวเขตป่า ตรวจสอบตราการบุกรุกป่า และออกระเบียบการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน
พ.ศ.2541	ทางอัยการจังหวัดยะลาได้ลงมาพูดคุยกับชาวบ้านว่าทางองค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถออกกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรเองได้	ชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนกฎระเบียบโดยให้ทางชาวบ้านทั้งตำบลกาลอเป็นผู้ออกกฎระเบียบเอง
พ.ศ.2542-2544	มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้ป่าชุมชนกาลอรวมทั้งได้ทำแผนการจัดการป่าชุมชนกาลอและมีการสำรวจป่าอยู่ตลอดอีกทั้งได้มีการขยายงานกับกลุ่มสตรี โรงเรียนบ้านกาลอและกิจ	

ระยะเวลา	เหตุการณ์และสถานการณ์สำคัญ	ผลกระทบต่อทรัพยากรและชุมชน
	กรรมการสร้างอาชีพเสริมให้กับกลุ่มต่างๆในชุมชนและทางกลุ่มได้มีการร่วมกิจกรรมกับทุกกลุ่มในชุมชนไม่ว่า ศาสนา ปกครอง	

ที่มา : การจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนกาลอ ร่วมกับโครงการการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำสาบบุรี โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูลุ่มน้ำสาบบุรีและศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก สิงหาคม 2542

นอกจากนั้นในปี พ.ศ. 2540 ได้เก็บข้อมูลร่วมกับโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูลุ่มน้ำสาบบุรีในเรื่องประวัติชุมชน การจัดการป่าโดยระบบตระกูล(มีการแก้ไขข้อมูลในปี พ.ศ. 2542) ความเชื่อและได้มีการแก้ไขข้อมูลมาตลอดจนได้ข้อมูลล่าสุดในปี พ.ศ.2542 ซึ่งอยู่ในเอกสารและบอร์ดิทรรศการของชุมชนกาลอ

บทที่ 3 บริบทชุมชนที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ประวัติชุมชน

กาลอเป็นชุมชนเก่าแก่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 400 ปี ก่อนสมัยรัชสมัย อีสลามปกครองที่ตั้งชุมชนแต่ดั้งเดิมอยู่บริเวณกุโบ (สุสาน) หมู่ที่3 บ้านท่านบในปัจจุบัน

ชื่อ"กาลอ"มีที่มาจากข้อสันนิฐาน 3 ข้อ ดังนี้

- มาจาก "ไม้กาลอ" หรือ "ไม้ไข่เขียว" ซึ่งเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่มีอยู่มากบนเทือกเขากาลอ
- มาจาก"ค้อลอกกาลอ" หมายถึงแมลงป่อง ซึ่งเป็นสัตว์ร้ายในนิทานปรัมปรา
- มาจาก "สะค้อกาลอ"ซึ่งเป็นสถานที่ที่เจ้าเมืองโกตาบารูใช้เป็นที่ยังช้างและเป็นที่เก็บ สรรพาวุธ ตั้งอยู่ในบริเวณบ้านกาลอในปัจจุบัน

บ้านกาลอตั้งอยู่บนที่ราบระหว่างเทือกเขากาลอและเทือกเขาลากะซึ่งเป็นภูเขาและป่าดิบ มีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากมีลำธารไอร์ดาโธ ลำธารบาตูฮาปา และลำธารท่านบไหลผ่านตลอดทั้งปี การทำมาหากินของชาวบ้านในอดีตจะมีลักษณะการทำเกษตรแบบยังชีพ เก็บของป่าและล่าสัตว์ มีการทำนาปลูกข้าวในที่ลุ่มโดยอาศัยน้ำจากลำธารบาตูฮาปาและลำธารท่านบ มีการสร้างท่านบเพื่อเป็นแหล่งกักเก็บน้ำและขุดคูส่งน้ำไปตามที่นา ที่ราบเชิงเขาจะมีการทำไร่ เช่น ปลูกข้าว ฝ้าย อ้อย และผลไม้พื้นเมือง ตลอดจนปลูกพืชสวนครัวตามความจำเป็น ชาวบ้านแทบทุกครัวเรือนจะมีการเลี้ยงวัว ควายเพื่อเป็นอาหารและแลกเปลี่ยนเป็นเงินสด

นอกจากนี้สตรีชาวกาลอยังเป็นช่างทอผ้าที่มีฝีมือ"บือแนบือลิจู"เป็นผ้าทอมือย้อมผลมะเกลือมีเนื้อหนาและทนทานได้รับความนิยมจากคนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก

ที่ตั้งและอาณาเขต

ป่าชุมชนกาลอตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลกาลอ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา อยู่ห่างจากจังหวัดยะลาประมาณ 23 กิโลเมตร การเดินทางเข้าสู่พื้นที่มีความสะดวกโดยใช้เส้นทางสายยะลา-ท่าเรือ (อำเภอรีอเสาะ จังหวัดนราธิวาส)

ตำบลกาลอมีเนื้อที่ประมาณ 28,249ไร่ แบ่งการปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน คือ บ้านแบหอ (หมู่1) บ้านกาลอ (หมู่2) บ้านท่านบ (หมู่3) และบ้านตะโล๊ะมีแย (หมู่4)

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติด	ตำบลยะดี๊ะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา
ทิศใต้	ติด	นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
ทิศตะวันออก	ติด	นิคมสร้างตนเองธนูสิน อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส
ทิศตะวันตก	ติด	ตำบลบือมั่ง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

ประชากร สังคม เศรษฐกิจ

ข้อมูลการสำรวจประชากรจัดทำโดยสถานีอนามัยตำบลกาลอ ปี2544 พบว่าตำบลกาลอมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 517 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 2,373 คน แยกเป็นชาย 1,146 คน หญิง1,227 คน (รายละเอียดดูในตารางที่ 1)

ชาวกาลอส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายมลายู นับถือศาสนาอิสลาม (รายละเอียดดูในตารางที่)ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร มีมัสยิดประจำตำบล 1 แห่ง สุเหร่า แห่ง เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อประมาณ 100 ปีก่อนได้มีชาวจีนและฮินดูอพยพจากมาเลเซียมาทำงานเป็นลูกจ้างเหมืองดินุกที่บ้านเบหอ ต่อมาชาวจีนและชาวฮินดูบางส่วนได้ตั้งถิ่นฐานที่บ้ายเบหอมาจนกระทั่งปัจจุบัน ชาวไทยเชื้อสายจีนกลุ่มนี้ได้สร้างศาลเจ้าแม่มาพ่อเป็นสถานที่เคารพบูชาของชาวจีนทั้งในชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียง ส่วนชาวฮินดูปัจจุบันย้ายไปตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพในตัวเมืองยะลา

ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือน ประชากรแยกตามเพศ 4 หมู่บ้านในตำบลกาลอ

หมู่บ้าน	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนครัวเรือน	ประชากร (คน)		รวม
			ชาย	หญิง	
บ้านเบหอ	87	91	193	197	390
บ้านกาลอ	191	205	438	438	907
บ้านทำนบ	138	150	361	361	757
บ้านตะโล๊ะมีแย	61	71	154	154	319
รวม	477	517	1,146	1,227	2,373

การศึกษา

มีโรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษามีจำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านกาลอ และโรงเรียนบ้านธารแร่ สอนในระดับประถมศึกษา โรงเรียนตาดีกา 4 แห่ง และโรงเรียนปอเนาะสอนศาสนาอิสลาม 1 แห่ง

เศรษฐกิจชุมชน

ชาวกาลอส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม แต่มีบางครอบครัวที่มีอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างควบคู่กัน นอกจากการทำนาเพื่อบริโภคในครัวเรือน พืชพาณิชย์หลักของชาวบ้าน คือ ยางพาราและไม้ผล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ ในเขตพื้นที่ลาดชันและที่สูงจะมีการทำสวนไม้ผลผสมผสาน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “สวนดู่ซง” ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ผลพันธุ์พื้นเมืองหลากหลายชนิด

การจ้างแรงงานในชุมชนส่วนใหญ่เป็นแรงงานภาคการเกษตร โดยเฉพาะการรับจ้างกรีดยาง ซึ่งจะมีการตกลงแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางและลูกจ้างกรีดยาง นอกจากนั้นยังมีการรับจ้างถางป่า

สร้างบ้าน และแรงงานในวัยหนุ่มสาวบางส่วนเดินทางไปทำงานรับจ้างในประเทศมาเลเซียเนื่องจากได้รับค่าตอบแทนสูงกว่าค่าแรงในประเทศ

การเก็บหาของป่านับว่าเป็นอาชีพเสริมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวกาลอ เนื่องจากในรอบหนึ่งปีจะมีผลผลิตจากป่าที่ชาวบ้านสามารถเก็บหาทั้งเพื่อเป็นอาหารและการค้าได้หลายชนิด เช่น ทุเรียน สะตอ เนียงนก กระวาน กอ เหียง และหวาย เป็นต้น (รายละเอียดดูในตารางที่)

การถือครองที่ดิน

แม้ว่าชาวกาลอจะตั้งถิ่นฐานและบุกเบิกทำมาหากินในพื้นที่มานานกว่า 400 ปี แต่ภายหลังจากกรมป่าไม้ได้ออกประกาศกฎกระทรวงให้ป่ากาลอเป็นป่าสงวนแห่งชาติ (พ.ศ.2529) ทำให้พื้นที่กว่าร้อยละ80ของตำบลกาลอ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในสิทธิการถือครองที่ดิน เนื่องจากกรมที่ดินไม่สามารถดำเนินการออกเอกสารสิทธิที่ดินให้ได้ตามกฎหมาย เมื่อชาวบ้านได้มีการเรียกร้องสิทธิในที่ทำกินในตอนนี้นั้นทางราชการได้แก้ไขปัญหาไปบ้างแล้ว โดยมีการสำรวจแปลงของชาวบ้านที่มี สค.1 เพื่อจะออกเอกสารสิทธิ นส.3ก

รายได้

รายได้ของชาวกาลอส่วนใหญ่เป็นรายได้จากภาคเกษตรกรรมอันได้แก่ยางพาราและไม้ผล การเก็บหาของป่า คนในชุมชนโดยส่วนใหญ่ทำสวนยางร่วมกับทำนาจะมี 35 เปอร์เซ็นต์ ส่วนทำสวนยางกับสวนผลไม้ 4.3 เปอร์เซ็นต์ บางครัวเรือนก็ทำสวนผลไม้ร่วมกับทำนาและสวนยาง

ป่าชุมชนกาลอ

สภาพป่า

เทือกเขากาลอเป็นป่าดิบชื้นเขตร้อนมีเนื้อที่ประมาณ 45,000 ไร่ ประกอบด้วยภูเขาใหญ่น้อยสลับซับซ้อน เฉพาะพื้นที่ที่อยู่ในเขตตำบลกาลอมีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 28,249 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยพันธุ์ไม้และพันธุ์สัตว์หลากหลายชนิด บริเวณที่เป็นจุดสูงสุด คือ ยอดเขาปกโย๊ะมีระดับความสูง 1,096 เมตรจากระดับน้ำทะเล ป่าบริเวณนี้จะเป็นต้นน้ำของลำธารหลายสาย เป็นแหล่งอาหารและเก็บหาของป่าของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด ส่วนเนินเขาจะใช้เพาะปลูกยางพาราและไม้ผล และที่ราบจะเป็นที่ตั้งชุมชน ที่นา และสวนผลไม้

ระบบนิเวศป่ากาลอ

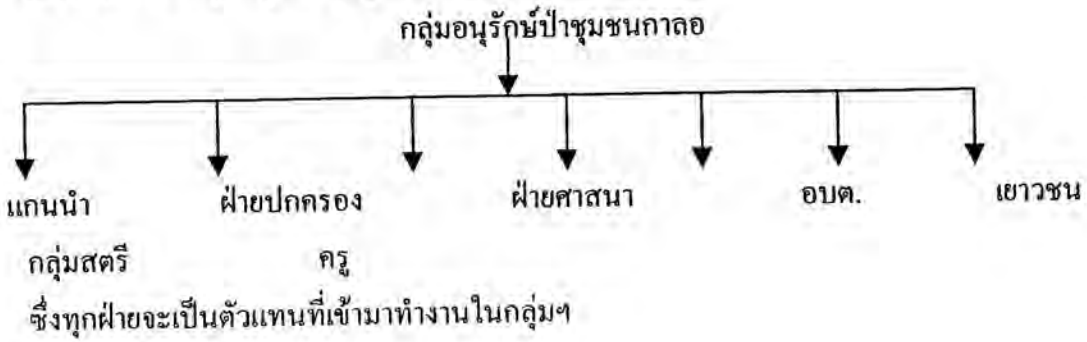
ป่ากาลอเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพันธุ์พืช สัตว์ป่า ของป่า และสมุนไพร ซึ่งในแต่ละระบบนิเวศก็จะพบการกระจายตัวที่ต่างกันออกไป ดังข้อมูลในตาราง

ระบบนิเวศ	สถานที่	ทรัพยากรที่พบมาก	การใช้ประโยชน์
1.ยอดเขา	จาตุระเกอ	สะตอ เหียง เนียงนก กฤษณา ไทร บัวผุด กระวาน แพะภูเขา	เก็บสะตอ เหียง เนียงนก สะตอ คัดลึง

ระบบนิเวศ	สถานที่	ทรัพยากรที่พบมาก	การใช้ประโยชน์
		เม่น กวาง ลิง นกเงือก	
2.สันเขา	บาลาแลตือเงาะ	หลุมพอ จำปา เนียงนก สะดอ กาลอ สยา หมิวาย นกหว้า นกนางแอ่น	เก็บสะดอ เนียงนก คักลิง
3.ป่าต้นน้ำ	ปูโจะไอร์บาดูบา ฮาดะ	สะดอ เนียงนก สยา กาลอ ไม้ ไผ่ใหญ่ (บาดูฮุดอ) แอและบือซึ หวายทุกชนิด กระพ้อป่า หมูป่า เม่น ชะนี กระจง เสือ	เก็บสะดอ เนียงนก สมุนไพร หวาย กระพ้อป่า (ต้นทำค้ำ พร้าว)
4.ป่า	แดงรู	สน3ใบ	
5.ป่าไผ่	บาลูกาซาแก	สะดอ เนียงนก กอ บัวผุด กระวาน ลิง เสือ	เก็บสะดอ เนียงนก กระวาน
6.เนินเขา	ปาโงพงดอแร		
7.สวน	คูซงตูปู	กระวาน บัวผุด สยา กาลอ คูซงตูเรียน สะดอ เนียงนก ลิง ค่าง กระจง เม่น ไก่ป่า	เก็บกระวาน เนียงนก ทุเรียน สะดอ คักลิง เม่น กระจง
8.พรุ	เงาะกาบู	บัวผุด สยา ไทร กาลอ กฤษณา กระจง นกหว้า ชะนี ลิง หมูสั้ง	เก็บน้ำผึ้ง เนียงนก สะดอ เท รียง กระวาน ไม้กฤษณา
9.บึง/หนองน้ำ	ตูโอะไอร์ฮิเต	สะดอ เนียงนก ประ กอ สยา กาลอ หลุมพอ มะกอก สลิด กำยาน กูเล้ง บัวผุด ไม้ไผ่ใหญ่ กบภูเขา เต่าหกขา แพะภูเขา กวาง เม่น กระจง	เก็บสะดอ เนียงนก
10.ลำธาร	จาเงาะแลแต่ดือระ	เนียงนก หวายข้อดำ ประ กอ स्या กาลอ หลุมพอ มะกอก กู เล้ง กำยาน กระวาน บัวผุด กบ ภูเขา เต่าหกขา แพะภูเขา กวาง เม่น กระจง เก้ง ปลา	เก็บเนียงนก กระวาน บัวผุด หวาย สะดอ จับปลา
11.น้ำตก	ปาโจปาตูฮาปา	สวนยางพารา สวนผลไม้ ปลา แก้มขี้ ปลาตุก ปลาช่อน ปลา ทิง ปลาชีว ตะพาบ เต่า	กรีดยาง ผลไม้จากสวน เก็บ สะดอ หาปลา

โครงสร้างกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอและการทำงานของกลุ่ม

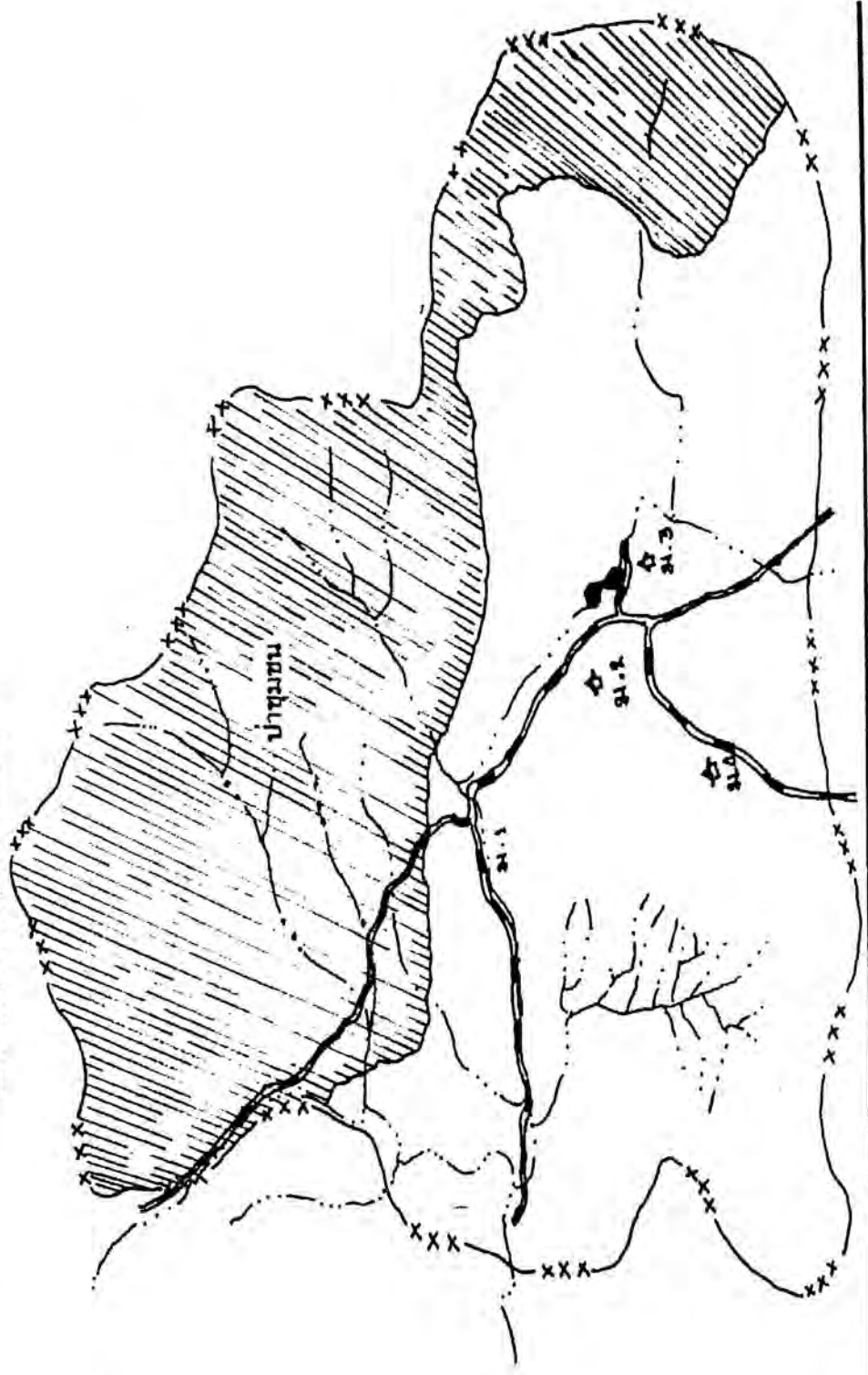
โครงสร้างของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ

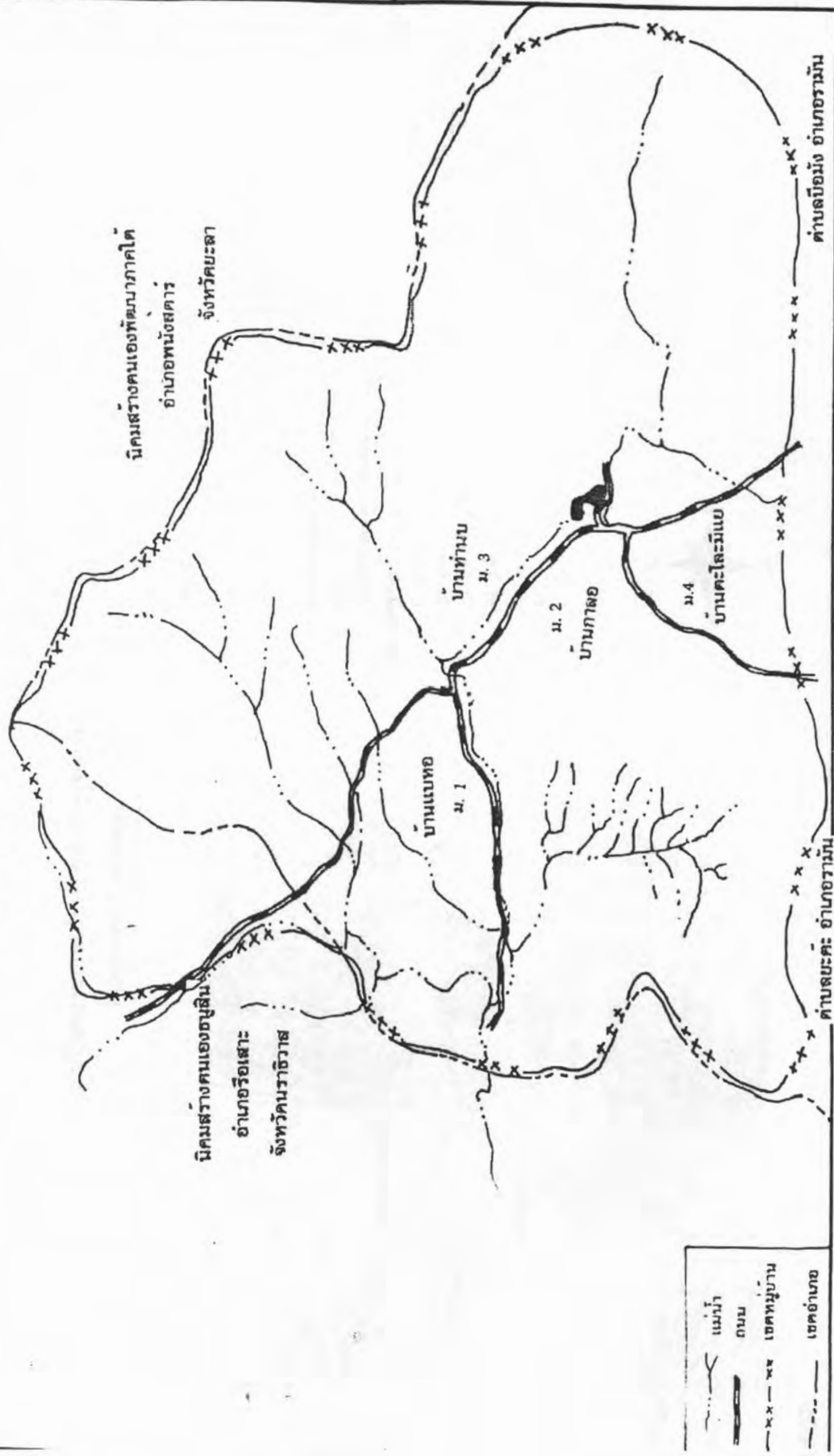
การทำงานของกลุ่มฯ

กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอนั้นมีการบริหารกลุ่มโดยที่ไม่มีตำแหน่งกัน เพียงแต่เวลามีงานหรือกิจกรรมก็จะมีการประชุมกลุ่มกันแล้วช่วยกันคิดและตัดสินใจ ซึ่งทุกคนจะมีความสำคัญเท่ากัน คนไหนถนัดอะไรก็ช่วยในเรื่องนั้น ซึ่งจะมีทั้งส่วนที่ช่วยประสานงานการทำงานในหมู่บ้าน ประสานงานข้างนอก ซึ่งทุกคนในชุมชนดังโครงสร้างข้างบนก็จะมาร่วมกันคิดงานที่จะแก้ปัญหาของชุมชน ที่ผ่านมานั้นงานในชุมชนเกือบจะทุกเรื่องก็จะมีแกนนำดังข้างบนจะมาช่วยกันคิด แก้ปัญหาชุมชน และทุกคนมีสิทธิคิด เสนอความคิดเห็น เช่น เมื่อมีการทำงานวิจัยเข้ามาในกลุ่มฯ มีเงินจาก Danced ฯลฯ ก็จะผ่านเวทีกลุ่มฯ และเมื่อเริ่มใช้ ก็จะต้องมีการรายงานต่อกลุ่มฯ ซึ่งจะมีการตรวจสอบกันเองในกลุ่มฯ ทำให้การทำงานคล่องตัวดี เพราะไม่ต้องขึ้นกับใคร ตำแหน่งไหน ทุกคนมีสิทธิเท่ากัน

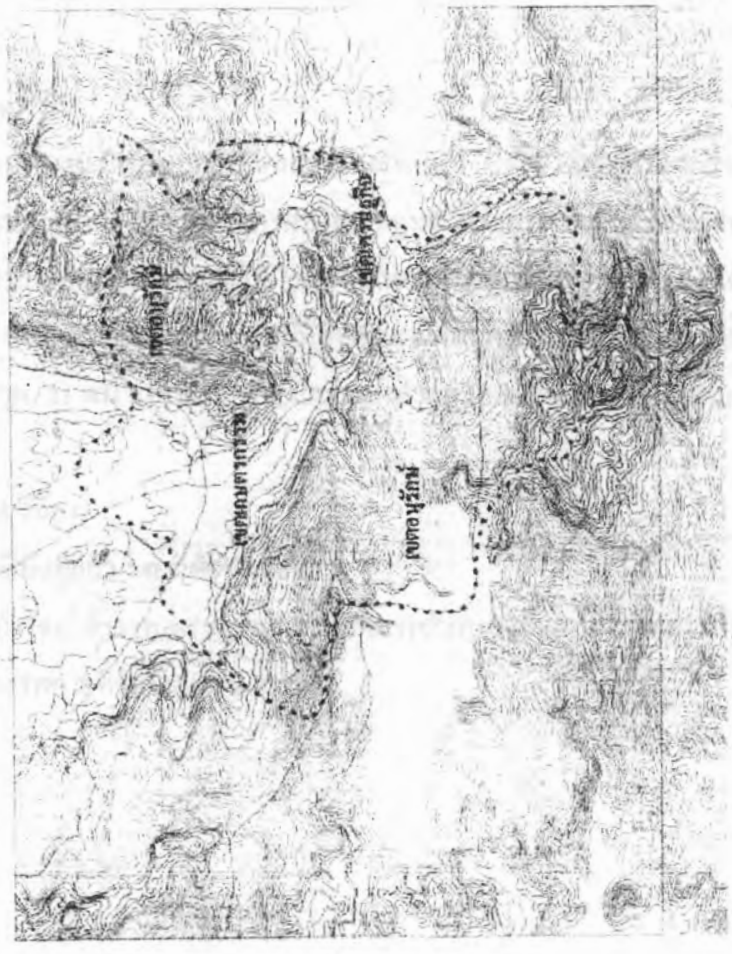
แผนที่แสดงที่ตั้งชุมชน และป่าชุมชน

แผนที่แสดงขอบเขต และที่ตั้งของชุมชน

แผนที่แสดงขอบเขตป่าสงวนและป่าชุมชนภาค
อำเภอราษีไศล จังหวัดยโสธร

ขอบเขตป่าชุมชน C10022
0.000
ขอบเขตป่าสงวนแห่งชาติ
พื้นที่ป่าสงวน
40 - 220
221 - 400
401 - 600
601 - 800
801 - 1080

empty Picture>

บทที่ 4 กระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยของโครงการการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนกาลอนั้นมีกระบวนการดังนี้

1.สรุปเวทีพูดคุยการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2544 ณ ศูนย์ข้อมูลการเรียนรู้ป่าชุมชนกาลอ

โดยมีเนื้อหาในการคุย

เป็นการเกริ่นนำถึงงานวิจัยที่กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านกาลอได้เสนอขอโครงการกับ สกว. โดยกระบวนการกับโครงการลุ่มน้ำภาคใต้ แล้วมีความล่าช้ามากนั้นตอนนี้โครงการได้ผ่านแล้ว โดยจะทำวิจัยเป็นช่วงๆดังนี้ ในช่วงแรกจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาในการจัดการป่า ช่วงที่ 2 จะเป็นการเก็บข้อมูลพันธุ์ไม้

หลังจากนั้นก็มีการแลกเปลี่ยนในกลุ่มว่าการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งทีมวิจัยก็เสนอว่า คือ การทำวิจัยที่ชาวบ้านเป็นผู้ทำเอง คิดเอง วิเคราะห์บ้านเอง โดยมีพี่เลี้ยง ทีมที่ปรึกษาเป็นที่ปรึกษาให้ ไม่ใช่ให้นักวิชาการเป็นผู้ลงเก็บข้อมูลเอง นำไปวิเคราะห์เอง ซึ่งชาวบ้านคิดว่าบางครั้งมันไม่ได้นำกลับมาใช้ในชุมชนได้จริง แต่ถ้าให้ชาวบ้านทำเอง คิดเองว่าตอนนี้ชุมชนต้องการจะเก็บข้อมูลอะไร และสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นกลับมาใช้ได้ด้วยจะเป็นการดีกว่า

อีกทั้งจะเป็นการเสริมในส่วนที่ชาวบ้านขาดไป อย่างเช่น การพูดคุยในเวทีต่างๆ นั้นในกระบวนการของงานวิจัยก่อนจะได้ปฏิบัติจริงก็สามารถช่วยให้ชาวบ้านกล้าพูดในสิ่งตนเอง คิดจะทำกับชุมชนตนเองได้ด้วย

นอกจากนั้นทางทีมวิจัยจะนำเรื่องการทำวิจัยไปคุยต่อตามร้านน้ำชาเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ไปอีกทางหนึ่ง

กระบวนการในเวที

เป็นการล้อมวงกันคุย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งไม่ได้เชิญวิทยากรจากข้างนอก ซึ่งเป็นทีมวิจัยเองแลกเปลี่ยนกัน เนื่องจากที่ผ่านมาทางกลุ่มก็ได้ร่วมทำวิจัยกับ มอ.ปัตตานีบ้างเล็กน้อย ก็เลยคิดว่าสามารถแลกเปลี่ยนกันเองได้ แต่มีพี่เลี้ยงมาช่วยในการพูดคุยด้วย และหลังจากนั้นก็ได้มีการพูดตามร้านน้ำชาในชุมชน ซึ่งเป็นการขยายต่อสู่คนในชุมชนและมีการพูดปากต่อปากกันต่อโดยมีผู้เข้าร่วม 21 คน จากทีมนักวิจัยและแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ และพี่เลี้ยงโครงการ

2. การเก็บข้อมูล ซึ่งมี 2 วิธีการ

2.1 การรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่แล้ว โดยมีข้อมูลดังนี้

1. การจัดการป่าโดยใช้ระบบตระกูลและการจัดการป่าแบบใช้แผนการจัดการป่ามาผสมผสาน นำจากบอร์คณิทรสการที่จัดขึ้นเมื่อปี 2539

2. ทรัพยากรที่มีในป่าชุมชนกาลอ ซึ่งเป็นข้อมูลที่อยู่ในบอร์คนิทรรศการของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ

2. วิธีการเก็บหาของป่า ได้จากเอกสารที่ นางสาววันเพ็ญ เพชรคง เขียนไว้เมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2544

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสวนลุงกับป่า เป็นข้อมูลที่มีในเอกสารของชุมชน ซึ่งเขียนไว้เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2544 และได้มีการลงไปร่วมงานกินเหี่ยวสวนลุงด้วย

4. ความเชื่อ ศาสนา จากบอร์คนิทรรศการของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ และจากหนังสือ "กาลอ สืบสารสายธารคนรักป่า" เขียนโดย คุณวิภา สุขพรสวรรค์

5. นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง รวบรวมจาก "กาลอ สืบสารสายธารคนรักป่า" เขียนโดย คุณวิภา สุขพรสวรรค์

6. ประวัติชุมชน นั้นได้มีการคุยกันมาก่อนแล้วและได้มีการเขียนลงในหนังสือ กาลอ สืบสารสายธารคนรักป่า และบอร์ค นิทรรศการ

2.1 การเก็บข้อมูลโดยการนั่งคุยกับผู้รู้ในชุมชน

1. การพูดคุยเรื่องการจัดการป่าโดยใช้ระบบตระกูลและการเปลี่ยนจัดการป่าโดยใช้ระบบตระกูลมาผสมผสาน โดยการนั่งพูดคุยกันเป็นการคุยวงเล็กๆที่เป็นกันเอง ซึ่งไม่มีการจดบันทึกใช้วิธีการจำ โดยมีการพูดคุยกับนายดอระแม ยามาซารี นายบือราเฮง ยามาสาเระ นายอับดุลลาเต๊ะ มะยูโซ๊ะ นายหะยอ ลีเกียะ นาการิมเคร์ โดย นายอาแซ อิบูหะมะเป็นผู้ชวนคุย เมื่อเดือนธันวาคม 2544

2. การพูดคุยเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่าและการเปลี่ยนแปลง เป็นการพูดคุยเวทีใหญ่ โดยเป็นการคุยแบบถกเถียงข้อมูล โดยมีคุณอาแซ อิบูหะมะเป็นคนเริ่มต้นคุย เป็นการล้อมวงกันคุย โดยมีคนหนึ่งเริ่มคุย อีกหลายๆคนที่ช่วยกันเสริม ซึ่งพี่เลี้ยงโครงการก็เป็นคนช่วยจับประเด็นเวทีได้จัดเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2546 ระหว่างเวลา 10.00 น -12.00 น มีผู้เข้าร่วม 16 คน เป็นนักวิจัยและแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอและพี่เลี้ยงโครงการ อบต. ผู้ช่วยกำนัน

3. การเก็บข้อมูลทรัพยากรที่มีในป่าชุมชนและองค์ความรู้ในการเก็บหาของป่า โดยการคุยกับผู้รู้ในชุมชนซึ่งเป็นการนั่งคุยกันแล้วผู้คุยก็จะจำข้อมูลเอาไว้ คุยกันเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2544

4. ความเชื่อและประเพณีในการจัดการป่าและการเปลี่ยนแปลง เป็นการคุยกันในงานประเพณีต่างๆ เช่น งานสุนัต งานแต่งงาน โดยนักวิจัยจะนั่งคุยกับผู้รู้ในชุมชน

5. วิธีการสืบทอดภูมิปัญญา นั้นพี่เลี้ยงโครงการได้มีการนั่งคุยกับหัวหน้าโครงการวิจัย แล้วจดบันทึกไว้ เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2545

3. การรวมข้อมูลนั้นนักวิจัยจะมาเล่าให้ฟังแล้วมีผู้บันทึกออกมาอีกครั้งหนึ่ง แล้วก็มาดูข้อมูลว่าเพียงพอแล้วหรือเปล่า ถ้ายังไม่พอก็ไปคุยเพิ่มเติมกับผู้รู้ในชุมชนเพิ่มเติม

4. สรุปเวทีวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล วันที่ 6 มีนาคม 2545 ณ ศูนย์ข้อมูลการเรียนรู้ป่าชุมชนกาลอ อ.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา

เนื้อหาที่มีการพูดคุยในเวที

เป็นการนำข้อมูลที่ทางทีมวิจัยเก็บได้และรวบรวมจากข้อมูลที่มีอยู่จัดพิมพ์เป็นเอกสารมาแล้วมีการเชิญ ผศ.นฤต รัตนาคกุล และ อาจารย์สนั่น เพ็งเหมือน ซึ่งเป็นนักวิชาการและที่ปรึกษาโครงการ มีครูในโรงเรียนบ้านกาลอ อบต.กาลอ พี่เลี้ยงและทีมวิจัย มาดูเนื้อหา ว่าจำเป็นที่จะต้องมีการเก็บเพิ่มเติมหรือไม่ ทางทีมที่ปรึกษาได้ดูเนื้อหาแล้วก็มีการซักทีมวิจัยว่ากระบวนการได้เนื้อหามาได้อย่างไร ใครบ้างเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ วิธีการเก็บเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไรหรือเปล่า และทางทีมที่ปรึกษาได้เสนอแนะว่า ควรเพิ่มเติมเนื้อหาในเรื่องทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งทางทีมวิจัยก็ได้สะท้อนกลับว่าสามารถบอกได้แล้วว่าคืออะไร แต่อยู่ในพื้นที่ไหนนี้ต้องมีการเก็บข้อมูลอีกครั้งถึงจะสามารถตอบได้ สิ่งที่ทีมวิจัยได้จากการทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งสิ่งที่ได้ก็คือ การกล้าคิด กล้าทำ มีประสบการณ์ในการวิเคราะห์

ในส่วนของครูโรงเรียนบ้านกาลอ ได้สะท้อนกลับมาว่าการเก็บข้อมูลเป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้าจะให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ต้องนำข้อมูลไปขยายต่อ โดยให้ทีมวิจัยและผู้รู้จัดสอนในโรงเรียน ซึ่งทางทีมวิจัยก็เห็นด้วยอยู่แล้ว เนื่องจากทางทีมวิจัยได้คิดไว้นานแล้วในเรื่องนี้ ซึ่งเวทีนี้ประจวบเหมาะอย่างยิ่ง

สิ่งที่จะทำต่อในช่วงที่ 2

หลังจากที่ช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ทางกลุ่มเห็นว่ายังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในแต่ละโซน ซึ่งทางกลุ่มจะทำการเก็บข้อมูลของพืชกินได้และพืชสมุนไพร เพื่อนำมาเป็นทดลองและประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านปลูกพืชที่กินได้ในแปลงตนเอง และทางโรงเรียนบ้านกาลอและทางทีมวิจัยมีความประสงค์จะนำข้อมูลภูมิปัญญามาทดลองทำหลักสูตรโดยให้ ผู้รู้ในชุมชนเข้าไปสอนเด็กในโรงเรียน

วิธีการคุยในเวที

เป็นเวทีนำเสนอข้อมูลที่เก็บมา โดยทีมที่ปรึกษาเป็นผู้ซักทีมวิจัยเพื่อให้ชัดเจนในข้อมูลให้มากขึ้น และเป็นการแลกเปลี่ยนการทำวิจัยกันด้วย

5.การจัดทำรายงาน โดยพี่เลี้ยงโครงการเป็นผู้เขียนรายงานตามเนื้อหาที่ทีมวิจัยคุยมาได้ ซึ่งทางทีมวิจัยได้มีการจัดทำและปรับแก้รายงานฉบับสมบูรณ์นั้น ประมาณ 6 ครั้ง ซึ่งถือว่ามากและการเขียนรายงานนั้นยาก

บทที่ 5 ผลการวิจัย

ภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากป่า/การจัดการป่า

การจัดการป่าโดยใช้ระบบตระกูล

กาลอเป็นชุมชนเกษตรกรรม ที่ต้องพึ่งพาป่าทั้งในแง่ที่เป็นแหล่งผลิตอาหารและแหล่งน้ำ อุปโภคบริโภคและการเกษตร การควบคุมการใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องกับกำลังการผลิตของป่า จึงเป็นหลักประกันความอยู่รอดและความมั่นคงของชุมชน

แต่เนื่องจากป่ากาลอมีพื้นที่กว้างและมีสภาพเป็นเนินเขาสลับซับซ้อน ทำให้ยากต่อการตรวจตราดูแลให้ทั่วถึง ชุมชนจึงได้หาวิธีการจัดการป่าโดยการกระจายอำนาจในการดูแลให้กับผู้อาวุโสของตระกูลใหญ่ๆในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากสังคมกาลอมีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่แน่นแฟ้น ทุกคนจะให้ความเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้อาวุโส ประกอบกับผู้อาวุโสจะเป็นผู้ที่มีสติปัญญาได้เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกับป่ามาเป็นเวลายาวนาน

การมอบอำนาจในการดูแลจัดการป่าให้กับผู้อาวุโสในตระกูลใหญ่ๆของชุมชน (ดูรายละเอียดใน ตาราง) นอกจากจะเป็นการกระจายความรับผิดชอบแล้ว ยังเป็นการกระจายสิทธิให้สมาชิกในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ผู้อาวุโสในแต่ละตระกูลจะมีหน้าที่สอดส่อง ห้ามปราม และตักเตือนไม่ให้ลูกหลานหรือคนภายนอกเข้ามาทำลายป่า หรือขยายที่ดินเข้าไปในเขตต้นน้ำ ทำให้การดูแลรักษาป่าทั่วถึงและได้ผลดี

ตารางแสดงการกระจายอำนาจในการดูแลรักษาป่าของชุมชน

ตระกูล	พื้นที่รับผิดชอบ
หะนะกาแม	ไอร์แขง, แลเฆาะ, บาดูบาฮาดะ
หะระดี	กาลิแยะเวะแหว, บาลาแลตือเงาะ, คูซงตูปู, ปากอบอเกาะ, บือลียอกือจิ, บือลียอบือชา
ตงนุโย	บาลูกาซาแก, จาเราะแลแดกือระ, ลูโบะไฮร์ฮัด
ยามาซาเระ, ลีเกียะ	จาตุระกอก, จาคูกูเล็ง, บาลูกาซาแก
กามินิ	ยาลอริมา, เจาะกานู
ซงตาบา	นูกะซือระ, นูกะกูบาบาลา
ชีมีดี	คูซงตอแลแรแน

การจัดการป่าแบบใช้แผนการจัดการป่าโดยใช้ระบบตระกูลมาผสมผสาน

ปัจจุบันชุมชนกาลอได้มีการจัดการป่าโดยองค์กรชุมชนเป็นผู้ดูแลและได้มีการจัดการแผนการจัดการป่า โดยที่ได้มีการแบ่งพื้นที่การจัดการป่าออกเป็น 5 โซนและนอกจากนั้นยังได้นำระบบ

ตระกูลมาแบ่งโซนด้วย ซึ่งมีการนำภูมิปัญญาเก่าผสมการการใช้กฎระเบียบมาเป็นกฎหมายของชุมชน ซึ่งการจัดการแบบใหม่คือ มีการแบ่งโซนการจัดการป่า โดยการแบ่งโซนอิงการแบ่งโซนในสมัยก่อน คือ โซนตามตระกูลในสมัยก่อน แบ่งเป็น 5 โซน บาดูฮาดะ ก็คือเมาะแฉะ บือเงาะ กานู ลูโป๊ะไอฮิแด ดูซงคือปู¹

การใช้ประโยชน์จากป่าและการเปลี่ยนแปลง

สัตว์เลี้ยงในฤดูทำนาจะนำสัตว์เลี้ยงไปในป่า อาศัยพืชผักในป่าอยู่ 4-5 วันก็ลงมาหมู่บ้าน ใช้รูปแบบนี้ 4-5 เดือนต่อปีเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็นำสัตว์ไปเลี้ยงไปปล่อยและคนก็ว่าง และมีการเก็บหาผลผลิตจากป่า เช่น สะตอ เพราะสมัยก่อนไม่พึ่งพาภายนอก อาศัยชุมชนและป่า ป่าและชุมชน บางครั้งมีการทำข้าวไร่ บางครั้งผู้ที่ทำข้าวไร่ไม่มาที่บ้านเลขก็มี ในไร่นามีการปลูกพืชผักหลายอย่าง เช่น แตงกวา ซึ่งมีขนาดใหญ่เรียกว่า แตงร้าน ซึ่งจะมีอายุการปลูก 4-6 เดือน กว่าที่ผลจะเก็บได้ ซึ่งพันธุ์ชนิดนี้ได้หมดไปจากกาลอแล้ว แต่ไปเห็นพันธุ์นี้ที่มาเลเซีย วิธีการเก็บเมล็ดพรรณพืชก็โดยการแขวนไว้ทั้งผล หรือเอาเมล็ดตากแห้งไว้ปลูกปีต่อ ๆ ไป การเก็บก็จะวางไว้บนชั้นวางเหนือเตาไฟใช้การรมควันจะได้ไม่มีมอด ไม่มีแมลง นอกจากเมล็ดแตงกวาแล้ว เมล็ดถั่ว พักทอง ข้าวโพดก็ใช้วิธีนี้ วิธีนี้ผ่านมาประมาณ 30-40 ปีมาแล้ว

สิ่งจำเป็นสมัยนั้นคือ เกลือ ที่ต้องพึ่งพาจากภายนอก และมีปลาทะเลเป็นบางครั้งแต่ก็ไม่จำเป็นมากนักเนื่องจากปลาน้ำจืดสมัยนั้นยังมีมาก สมัยก่อนเอาข้าวไปแลกเกลือที่ปัตตานี ทางผ่านสมัยก่อนจากแว้ง ศรีสาคร ระยะหลังมีเหมืองแร่อยู่ที่หมู่ 1 บ้านเบหอปัจจุบัน ซึ่งในป่ากาลอมีเหมืองแร่เก่าอยู่หลายจุด ในป่าก็มีคนอยู่เกือบทุกจุด เส้นทางการค้าขายกับมาเลเซียมีการค้าวัว ค้าควายเส้นทางที่ผ่านก็ผ่านป่าฮาลาบาลา ก่อนจะมีการสร้างเขื่อนพื้นที่ป่ากาลอกับป่าฮาลาบาลาเป็นป่าผืนเดียวกัน ซึ่งปัจจุบันก็ยังมีความคิดที่น้องอยู่แถบฮาลาบาลาอยู่ด้วย

การทำข้าวไร่ เมื่อก่อนมีการโค่นป่าเพื่อปลูกข้าวไร่ และพยายามทิ้งไว้ให้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ ข้าวไร่หมดไปประมาณปี 2514-2515 นั้นได้ขลอตัวไป

จะเห็นว่าการทำเกษตรสมัยก่อนใช้ระบบคล้ายของกะเหรี่ยง วิธีการเก็บเมล็ดพันธุ์ก็เหมือนกัน เช่นวิธีการรมควันเพื่อไม่ให้มีมอดมากิน

ปรากฏการณ์การเปลี่ยนไปของการทำข้าวไร่ของภาคเหนือมันเปลี่ยนไปเพราะถูกจำกัดแต่ที่นี้เปลี่ยนไปเพราะ มีการปลูกผลไม่มากขึ้น ทำให้พื้นที่ลดลงในการปลูกข้าว และเริ่มมีสวนยาง ซึ่งสวนยางนี้เข้ามาพร้อมๆ กับเหมืองแร่เพราะนำพันธุ์มาจากมาเลเซีย เหมืองแร่จะเริ่มมาจากมาเลเซีย

¹ ข้อมูลจากการพูดคุยกับชาวบ้านเป็นกลุ่มและรายบุคคล คือ นายดอระแหม ยามาซาวี นายบือราเอ็ง ยามาสาเระ นายอับดุลลาเต๊ะ มะยูโซ๊ะ นายหะยอ ตีเกียะ นายการิม เดร์และนายอาแซ อูหนูมะ โดยนายอาแซ อูหนูมะเป็นผู้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2545

ก่อนจะทะลักเข้ามาคนก็นำเอาเมล็ดยางเข้ามา เมื่อก่อนจะเป็นยางธรรมดาก่อนที่จะมียางพันธุ์ ซึ่งยางสมัยก่อนนั้นเพิ่งหมดไปเมื่อ 2 ปีที่ผ่านมาเอง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

วิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงเนื่อง

1. เส้นทางดี คนเริ่มติดต่อกับภายนอก ความเจริญเข้ามา คนที่อาศัยป่ามาก ๆ ก็เริ่มมีอาชีพอย่างอื่นทำ
2. ช่วงมีการสัมปทานทำเหมืองคนมีรายได้ดีเพราะมีการร่อนแร่เอง แต่พวกที่เป็นลูกจ้างผู้รับสัมปทานเหมืองแร่ แร่ส่วนมากเป็นแร่ดีบุกชาวบ้านได้รายได้วันละ 400-500 บาท
3. เมื่อก่อนมีการใช้เกวียนเป็นพาหนะและต่อมาเริ่มใช้รถจักรยานในช่วงที่มีการทำเหมืองแร่
4. จะสังเกตเห็นว่าความสัมพันธ์ของคนกับป่าไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปทีเดียวแต่ค่อย ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไป
5. ความเจริญเข้ามา คนเพิ่มมากขึ้น ความต้องการอาหารมากขึ้นชาวบ้านเริ่มนำผลผลิตจากป่ามาขาย พอใช้มาก็ใช้ความสะดวก ก็มีกฎระเบียบมาห้าม โคน ห้ามตัดซึ่งสมัยก่อนให้เก็บได้อย่างเดียว

การเปลี่ยนแปลงจากการเลี้ยงสัตว์เป็นพืชสวน

1. เกิดจากชาวบ้านด้วยตัวเองทั้งหมด
2. ถ้าเป็นสวนดงที่เกิดจากการเลี้ยงสัตว์เพราะมีการเข้าออกในป่าบ่อย เมื่อไปเลี้ยงสัตว์จะเอาเสบียงไป และจะมีขนากไถ่ พืชบางชนิดนั้นเกิดจากการทิ้งข่วงและบางชนิดนำไปปลูก
3. เกิดการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ เช่น เมื่อมีการทำสวนผลไม้ก็ไม่มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์ เพราะพื้นที่ลดลงจากการทำสวนผลไม้

ทรัพยากรที่มีในป่าชุมชนกาลอ

พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่เด่นในป่าชุมชนกาลอ

สะตอ เนียงนก เนียง กาอิง พืชสมุนไพร เช่น แดและ (อิเหล็ก) ญายาแด พลาใหญ่ พลาเล็ก กาจิตีเฆาะ สมุยช้าง กาอิง เหริ่ง หวายสนอ หวายสนิง หวายริงอ (กินยอด ลูก ใช้สอย) หวายข้อดำ กระวาน สมุนไพร ได้แก่ คันปลาไหลเผือก ญายาแด กือบายาแด แดและบือสี แดขอลาแว) บัวผุด กฤษณา (แก่น) มะกอกป่า ลูกสลิก สละ กุหลิง ไม้ลำใหญ่ ไข่เขียว สยา กาลอ หลุมพอ คือละ คือเบาะ ตะเคียน

สัตว์ป่าที่พบมาก ได้แก่ เขี้ยว นกยูง โกะ นกหัว นกผัด นกกาฮัง นกเงือก นกกางเขน ดง นกเขี้ยวกล้วย นกหัวขวาน ดงทาก กบใหญ่/เล็ก จักจั่นใหญ่ ลิง ชะนี ค่าง เสือ หมี เต่า หกขา กระงะ เม่น ผึ้ง หมูป่า หมิวาย กวาง เสือ หมี หมูป่า²

การใช้ประโยชน์จากป่ากาลอ

มีการเก็บของป่าตามฤดูกาลตามของป่าข้างต้น เช่น พุเรียน สะตอ กระวาน เหมียง ก่อ เนียง นก ประ หมุยช้าง แกเลคชี ปูกะอาลี แดญอ หวาย นอกจากนั้นยังมีการเก็บหาสมุนไพรที่เก็บได้ตลอดปี

สิ่งสำคัญที่ชุมชนกาลอได้จากป่าคือ น้ำ ซึ่งมีการทำคูน้ำเพื่อนำน้ำเข้าพื้นที่ทำสวนทำนา มีการสร้างทำนบกักเก็บน้ำไว้ใช้ การทำประปาภูเขา

การใช้ประโยชน์จากไม้ใช้สอยโดยมากแล้วจะเป็นการนำไม้จากสวนดุง หรือสวนยางมา ใช้สอยมากกว่าการเข้าไปตัดไม้ในป่ากาลอ

องค์ความรู้ในการเก็บหาของป่า

ของป่าที่มีการเก็บหาอะไรบ้าง

ของป่าโดยส่วนใหญ่ที่ชาวบ้านเข้าไปเก็บหาเพื่อเป็นรายได้เสริมของครอบครัวนั้น แบ่งออกได้ 2 ประเภทดังนี้

ประเภทพืช เช่น สะตอ เนียง เนียงนก เหมียง ประ ก่อ ส้มแขก กระวาน สมุนไพรต่างๆ วิธีการเก็บหาของป่าให้ยั่งยืน

สะตอ เป็นของป่าที่มีราคาสูง ดังนั้นเป็นของป่าที่มีการเข้าไปเก็บหากันหลายคน อีกทั้งเป็นสินค้าที่มีราคาสูง วิธีการที่จะได้มานั้นมีหลายแบบ คือ บางคนเข้าไปจองไว้ก่อนตั้งแต่ยังไม่แก่ โดยการถางรอบๆโคนของต้นสะตอเพื่อเป็นการจองไว้ก่อน แล้วเมื่อช่วงสะตอแก่ ถ้าต้นสะตอสูงก็จะนำลิงขึ้นมาเก็บ ถ้าต้นเตี้ยก็จะใช้คนขึ้น โดยชาวบ้านจะไม่มีมีการโค่นกันอย่างเด็ดขาด อีกวิธีหนึ่งก็จะมาหาในช่วงที่สะตอแก่แล้วและจะนำลิงขึ้นมาด้วย ถ้ามาเจอต้นที่ชาวบ้านจองเอาไว้แล้วก็จะไม่ขึ้นต้นนั้นเพราะเป็นที่เข้าใจกันว่าการจองไว้แล้ว ก็จะไปหาต้นอื่นต่อไปและมีวิธีการขึ้นเหมือนกับวิธีแรก และจะเก็บเฉพาะส่วนที่สามารถกินได้เท่านั้น ถ้าฝักอ่อนก็จะไม่เก็บไป

เหมียง เป็นของป่าอีกชนิดที่นิยมกินและยังมีราคาดี ถ้าในสมัยก่อนจะมีกันในสวนของชาวบ้าน จะไม่ไปเก็บหาในป่า แต่ปัจจุบันในสวนของตนเองไม่มีตั้งแต่สวนยางสงเคราะห์เข้ามาที่

² ข้อมูลได้มาจากการเดินสำรวจป่าและพูดคุยกับพรานเก่าในชุมชนซึ่งเป็นข้อมูลที่สำรวจไว้ก่อนแล้วมีอยู่แล้ว การเดินป่านั้นได้ทำกิจกรรมตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 และมีข้อมูลในบอร์คณิศรศการ

มีข้อห้ามไม่ให้มีการเก็บต้นไม้อื่นไว้ในสวนยางพารา ทำให้ชาวบ้านต้องเข้าไปเก็บหาในป่ากัน การเก็บก็จะเก็บก็ต่อเมื่อฝักของเหรียญสุกแล้วหล่นลงพื้น ชาวบ้านก็จะเก็บจากพื้น จะไม่เก็บบนต้นไม้เพราะถ้าไม่สุกฝักเหรียญก็จะไม่หล่น เมื่อเก็บฝักแล้วก็จะแกะเมล็ดออก หลังจากนั้นบางคนก็จะนำไปขายทั้งเป็นเม็ดแต่บางคนจะนำไปเพาะเมล็ดก่อนแล้วนำไปขายเพราะราคาจะสูงกว่า

เนียงนก เป็นของป่าที่มีการหาากพอกับสะตอเพราะเป็นที่นิยมของชาวบ้าน อีกทั้งมีเขอะเป็นจุดๆของป่า การจะเก็บเนียงนกจำเป็นต้องดูให้ออกว่าฝักของเนียงนกแก่หรืออ่อน โดยดูจากฝัก ถ้าฝักไหนแก่จะมองเห็นเป็นเม็ดกลมๆ ถ้าอ่อนเม็ดจะแบน การเก็บจะเก็บเฉพาะฝักที่แก่ โดยจะให้คนขึ้นไปเก็บแล้วนำมาขายทั้งฝัก ราคาอยู่ประมาณ 6-30 บาท

กระวาน สำหรับกระวานเป็นเครื่องเทศใช้สำหรับปรุงอาหาร กระวานจะขึ้นอยู่ทั่วไปของป่า จะขึ้นบริเวณที่มีไม้ล้มตายหรือป่าเริ่มฟื้นตัวเป็นส่วนใหญ่ การเก็บกระวานก็จะดูเมล็ดของกระวานว่าแก่หรือยังโดยแกะเมล็ดออกแล้วดูว่าแก่หรือยัง โดยเก็บทีละเม็ดจะไม่เก็บทั้งดอกในครั้งเดียวกัน ถ้าแก่ก็จะเก็บถ้ายังไม่แก่ก็จะรอให้แก่ก่อนแล้วค่อยมาเก็บอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในชุมชนเองก็มีคนเก็บไม่มากเท่าไร

ประและก่อ จะมีวิธีการเก็บที่เหมือนกันคือ จะรอให้ประหรือก่อสุกแล้วให้หล่นจากต้นเสียก่อน แล้วจะเข้าไปเก็บ จะไม่มีการขึ้นเก็บบนต้นไม้เพราะแต่ละต้นนั้นสูงและไม่สามารถให้ถึงขึ้นไปเก็บเองได้ด้วย สำหรับก่อนนั้นจะขายเมล็ดเลย ส่วนประนั้นจะนำไปคองก่อน โดยการคองเกลือเมื่อสามารถกินได้แล้วก็จะนำมาขาย

ทุเรียน ทุเรียนส่วนมากจะอยู่ในสวนดูขงของแต่ละตระกูลกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งระบบสวนดูขงนั้น คือสวนป่าของครอบครัวจะไม่มีการแบ่งที่ดินส่วนนี้กันแต่จะแบ่งผลผลิตให้กับสมาชิกในครอบครัวทุกคนในช่วงที่มีผลผลิตจากสวนซึ่งก็มีทุเรียนอยู่ในสวนด้วย การปลูกผลไม้ในสวนดูขงจะไม่มีการตัดต้นไม้ใหญ่ของป่าออก เวลาเก็บผลผลิตก็จะวางรอบๆโคนเท่านั้น สำหรับทุเรียนบ้านนั้นจะเก็บดูเมื่อหล่นจากต้นเท่านั้น จะมีการขายทั้งลูกในช่วงแรกของฤดูเพราะราคาแพง โดยราคาประมาณ 10 บาท โดยจะมีการขายให้พ่อค้าในหมู่บ้านและเจ้าของสวนขายเองในชุมชนและมีพ่อค้าจากข้างนอกมาซื้อ นอกจากนั้นก็จะแกะเนื้อทุเรียนขายในช่วงที่ทุเรียนราคาถูกโดยพ่อค้าจะนำไปทำเป็นทุเรียนกวนต่อไป

หวาย นั้นสามารถหาได้ทั้งปี ส่วนมากจะเข้าไปหาเพื่อนำมาใช้ในครัวเรือนเท่านั้น โดยจะหาทั้งหวายเป็นเส้นและยอดหวาย หวายเส้นจะนำมาจักสานเพื่อใช้ในครัวเรือนส่วนยอดหวายนั้นนำมากินหรือบางคนอาจนำมาเผื่อเพื่อนบ้านด้วย ส่วนมากหวายที่หากัน มี หวายข้าวสาร หวายมวย ฯลฯ

เห็ดโคน สำหรับเห็ดโคนในป่ากาลอก็มีอยู่พอสมควร ถ้าเป็นภาคอื่นอาจจะมีราคาสูงแต่สำหรับที่นี่จะหาเพื่อบริโภคเท่านั้น โดยจะเก็บเฉพาะดอกที่ยังไม่บาน ซึ่งเห็ดโคนจะอยู่บริเวณ

จอมปลวกหรือบริเวณที่เคยขึ้นเมื่อปีก่อนๆ ชาวบ้านก็จะนำมาบริโภคในครัวเรือนหรือแจกจ่ายเพื่อนบ้านแต่จะไม่นำมาขายกัน

น้ำผึ้ง สำหรับการหาน้ำผึ้งอาจมีกรรมวิธีที่ยากสักหน่อย โดยคนแรกผู้หาจะไปหาเถาชนิดหนึ่งที่เรียกกันว่า มื่อรอ แล้วนำมาตัดประมาณ 1 เมตรแล้วทุบให้แตกแล้วนำไปตากแห้งให้แห้งแล้วนำมาใช้ โดยการหาผึ้งชาวบ้านต้องรมรังผึ้งก่อนโดยส่วนมากในป่ากาลอจะอยู่บริเวณต้นญวน หรือบางคนเคยหาดันนั้นเมื่อปีก่อนก็จะกลับไปดูว่าปีนี้มีอีกหรือเปล่า การหาจะใช้คนประมาณ 3-4 คน โดยจะมีคนขึ้นไปตอกไม้หรือตะปูบนต้นก่อนแล้วก็ขึ้นไปเรื่อยๆ แล้วก็ตอกไปเรื่อยๆ จนถึงรังของผึ้ง จากนั้นก็นำเถามื่อรอที่ตากแห้งมาแล้ว มารมควันให้ผึ้งบินหนีไป แล้วก็ทำชกรอกให้คนที่อยู่ข้างล่างส่งปีปมาให้ แล้วจะตัดน้ำผึ้งบริเวณที่คล้ายโหนดแก้ว เพราะจะมีน้ำผึ้งเยอะและไม่ได้ฆ่าตัวแม่ผึ้งด้วย หลังจากนั้นก็ส่งปีปลงข้างล่างให้คนที่ข้างล่างคอยรับ สำหรับราคาของน้ำผึ้งขวดหนึ่งประมาณ 200-250 บาทโดยขายให้กับชาวบ้านในชุมชนหรือคนจากข้างนอกมาซื้อ

การดักลิง ชาวบ้านจะเข้าไปวางกรงกับดักลิงในป่า ซึ่งจะจับในช่วงฤดูฝนเพราะเป็นช่วงที่ผลไม้ ออกผลแล้วลิงจะมากินผลไม้ ส่วนในช่วงฤดูอื่นๆ ชาวบ้านจะไม่มีกรงดักลิง³

ภูมิปัญญาระบบสวนดุง

ดุง เป็นภาษาข่าแปลว่าสวนที่ปลูกพืชแบบหลากหลายชนิดในแปลงเดียวกันรวมทั้งไม้ป่าที่ในแปลงเก่าด้วย ในพื้นที่ลุ่มน้ำสาบบุรีได้มีการทำสวนดุงมาแต่โบราณและมีตลอดทั้งลุ่มน้ำไม่ว่าในพื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่กลางน้ำซึ่งส่วนมากจะเป็นพื้นที่พรุ นา และพื้นที่ปลายน้ำ ซึ่งจะมีพื้นที่ราบก่อนถึงปลายน้ำ

รูปแบบการปลูกสวนดุง

การทำสวนดุงนั้นเริ่มต้นมาจากชาวบ้านได้ขึ้นไปทำไร่บนเขาในอดีต แล้วชาวบ้านได้นำผลไม้ขึ้นไปกินระหว่างทำงานแล้วโยนเมล็ดพันธุ์พืชไว้ เช่น ทุเรียน มังคุด สะตอ รังแก ละไม ฯลฯ บางคนก็นำดินไม้มาปลูก ในการปลูกแต่ละครั้งนั้นต้นไม้ที่เคยอยู่ในแปลงก่อนการปลูก ชาวบ้านจะไม่โค่นต้นไม้ แต่จะปลูกแซมกับต้นไม้ที่มีอยู่ ในการทำไร่สมัยโบราณนั้นชาวบ้านจะไม่ไปปลูกตระกูลเดียวจะปลูกกันหลายๆตระกูลหลายรวมกัน เพราะการทำไร่ ทำสวนในอดีตนั้นค่อนข้างจะอันตราย ถ้าอยู่กันหลายตระกูลจะได้ช่วยกันช่วยกันดูแลและมีเพื่อนหลายๆคน เมื่อ

³ ข้อมูลที่ได้มานั้นเป็นข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยกับชาวบ้านเป็นกลุ่มและรายบุคคล คือ นายบุญแจ้ง มะรอต๊ะ นายอับดุลฮาติม อาหามะ นายเวดาแม เต๊ะกูดา นายมะรอนิง หนะนกะแม นายอาสมัน อาหามะ โดยนายอาสมัน อาหามะเป็นผู้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2544 และมีเอกสารเกาที่นางสาววันเพ็ญ เพชรคง เป็นผู้สัมภาษณ์และเขียนเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2544

ปลูกร่วมกันแล้วก็จะช่วยกันดูแลจนสวนดูงโต แต่ปัจจุบันได้มีการทำสวนดูงกันแค่ตระกูลเดียว เนื่องจากการพัฒนาที่เข้ามาทำให้วัฒนธรรมเก่าๆหายไป

การเก็บเกี่ยว

เมื่อถึงฤดูผลผลิตออกผลก็จะมีการแบ่งผลผลิตเป็นวัน โดยหมุนเวียนกันจนกว่าผล ผลิตจะหมดในแต่ละฤดูกาล แต่ปัจจุบันประชากรเพิ่มขึ้นการทำสวนกันหลายๆตระกูลก็เริ่มหมดไป แต่จะเปลี่ยนเป็นการทำดูงในตระกูลของแต่ละตระกูล ส่วนที่ดินจะไม่แบ่งกันแต่จะแบ่งผลผลิตเหมือนในอดีตคือจะหมุนเวียนกันจนครบทุกคนในฤดูกาล

ความสัมพันธ์ระหว่างสวนดูงกับป่า

สวนดูงเป็นสวนไม้ผลของชาวบ้านในชุมชนแถบลุ่มน้ำสาบบุรี ถ้าในพื้นที่ป่าสวนดูงจะเป็นแนวกันชนระหว่างป่ากับพื้นที่ทำกิน เป็นพื้นที่ที่สามารถป้องกันการบุกรุกป่าได้ เพราะเป็นพื้นที่ทำกินที่มีทั้งผลผลิตและมีไม้ใช้สอยได้ สวนดูงโดยผลดีของการจัดการแบบนี้จะช่วยลดความขัดแย้งในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

วัฒนธรรมกับสวนดูง

วัฒนธรรมของสวนดูงนั้นจะมีในช่วงที่ ทุเรียนเริ่มหล่นในฤดูกาลนั้น จะมีการกินเหนียวสวนดูง โดยการกินเหนียวสวนดูงลูกหลานทุกคนที่อยู่ในตระกูลจะกลับมาทำพิธีดังกล่าว โดยจะมีหมอประจักษ์พื้นที่มาอ่านคัวร์ เพื่อขอพรให้ในปีนั้นมีผลผลิตดี และขอบคุณที่ในปีนั้นได้ให้ผลผลิตแก่เจ้าของสวน นอกจากให้ลูกหลานในตระกูลกลับมาเยี่ยมญาติในชุมชนแล้ว เจ้าของสวนก็จะเชิญเพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชนมาร่วมพิธีเพื่อเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีในชุมชนให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น⁴

ความเชื่อและประเพณีในการจัดการป่าและที่เปลี่ยนแปลง

ในระบบชุมชนท้องถิ่น ความเชื่อส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ ความเชื่อและพฤติกรรมของคนในชุมชนจะสะท้อนคุณค่า และความสัมพันธ์ของชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในลักษณะของการยอมรับและการปกป้องดูแล

ชุมชนกาลอมีความเชื่อว่า ในป่าจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดูแลคุ้มครองพื้นที่อยู่ เช่น ตระกูลหะระดี แชะคอเถาะ, แชะปูเต๊ะ, ตระกูลหะนะกาแมจะมี โต๊ะแชะปูเต๊ะ โต๊ะอียา ตระกูลกามินมี โต๊ะเบ

⁴ ข้อมูลที่ได้มานั้นมาจากการพูดคุยกับชาวบ้านซึ่งเป็นข้อมูลที่มีอยู่แล้วและมีการร่วมการปฏิบัติจริงในการกินเหนียวสวนดูง ซึ่งได้จากการพูดคุยกับชาวบ้าน โดยนางสาววันเพ็ญ เพชรคงผู้สัมภาษณ์ นายอาแซ อิบูหะมะ นายอาสมัน อาหามะ และเขียนเป็นเอกสารของชุมชน เมื่อ วันที่ 30 กันยายน 2544

แกง ไต่ปากง ตระกูลชิมิมีมี ไต่แบแกง ตระกูลตงนุโยมี ไต่กือแบ ไต่บาแวอุเซ้ง ไต่แบแกง ไต่อาแวกิดัง ตระกูลยามาสาละมีไต่บาแวอุเซ้ง ก่อนการเข้าป่าหรือเก็บของป่าทุกครั้งจะต้องบอกกล่าวเพื่อขออนุญาต การเข้าป่าจะต้องสงบตำรวจเพื่อแสดงความเคารพยำเกรง

ชาวบ้านเชื่อว่าต้นไม้ใหญ่จะมีเจ้าที่สถิตย์อยู่ การจะตัดไม้ต้องขออนุญาตโดยการเอาขวานปักไว้ที่ลำต้นทิ้งไว้ 1 คืน หากกลับมาดูขวานยังปักอยู่ก็สามารถตัดไม้ได้ หากขวานหล่นลงพื้นแสดงว่าเจ้าที่ไม่อนุญาต จะตัดไม้ไม่ได้เด็ดขาด

การเลี้ยงดูเรียนใหม่ เจ้าของสวนลุงชงทุเรียนจะถือปฏิบัติในการเลี้ยงดูเรียนใหม่ทุกปี เพื่อแสดงความขอบคุณต่อเจ้าที่ให้ได้เก็บเกี่ยวผลผลิต และถือเป็นการทำบุญเลี้ยงในหมู่บ้านและชาวบ้านในชุมชนด้วย

ชาวบ้านจะไม่ตัดต้นไม้บางชนิด เช่น ไทร มะเดื่อ ซึ่งมักจะขึ้นตามริมน้ำและมีระบบรากที่ช่วยยึดดินไม่ให้ถูกกัดเซาะพังทลาย

ก่อนการเดินป่านั้นได้มีการสวดมนต์ขอพรจากพระเจ้าก่อนมีการเดินป่า และในการเดินป่านั้นจะไม่นะ ไข่ กับไก่ เขาไป ยกเว้นว่าทำให้สุกก่อน

ความเชื่อที่เปลี่ยนไป

1.ความเชื่อมีความศรัทธามากเกินไปจึงพยายามลด เช่น การเข้าป่าแต่ละจุดมีความเชื่อแตกต่างกันไป ถ้าเข้าไปโดยไม่ขออนุญาตจะสนองหรือสะท้อนกลับทันที เช่น เป็นไข้ (ผีเข้า) ไม่รู้ตัวว่าตัวเองทำอะไร ซึ่งต้องให้หมอบริเวณนั้นช่วยจึงจะหาย

2.ในสมัยก่อนมีชาวบ้านจากโกตาบารูมาขังค้างใกล้ น้ำตกโฮร์คาโล เมื่อกลับไปไม่สบายแต่ไม่รู้ว่าเป็นอะไร สืบไปสืบมาจึงรู้สาเหตุของการเจ็บป่วยต้องมาหาหมอที่นี้ให้แค่หมากพลุกินก็หายโดยไม่ต้องใช้ยาอะไร

3. ในส่วนของความเชื่อต่าง ๆ นั้นลูกหลานพยายามลดความสำคัญ หรือไม่สนใจบางครั้งก็ต้องมีอันต้องเจ็บไข้ได้ป่วย การเข้าป่านั้นต้องระมัดระวังไม่พูดพล่อย ๆ ไม่มีการลักขโมย เช่น ถ้าลักขโมยสะดอจากป่าก็จะออกจากป่าไม่ได้

ความเชื่อที่มีอยู่ก่อนเรื่องศาสนา ความเชื่อกับศาสนา

ในพื้นที่มีหลายตระกูล และมีหลายเชื้อชาติ จากที่เป็นเชื้อสายจีน,ฮินดู มาเป็นมุสลิม ความเชื่อต่างๆ ก็ยังสืบทอดอยู่ เช่น ความเชื่อทางฮินดูเราก็ไม่อาจทิ้งได้ เช่นสมัยก่อนมีการไว้ผมจุก มีการละเล่น มีการบูชา สายสิญจน์ที่คล้องคอเด็กก็ยังมียู่ ซึ่งเป็นความเชื่อของฮินดู⁵

⁵ ข้อมูลที่ได้มานั้นมาจากข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้วซึ่งได้จัดทำเป็นบรรณนิทรรศการไว้ และมีการพูดคุยเพิ่มเติม ซึ่งมีผู้เข้าร่วมคือ นายอาหามะ ยามาซาเร นายมะ หาระติ นายเจียยิ ตงนุโย นายแวนมะ กามินิและนายอาจิ หาระติ โดยนายอาจิ หาระติ เป็นผู้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2544 เวลา 10.00 น.-14.00 น.

ศาสนากับการจัดการทรัพยากร

อิสลามเป็นศาสนาที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากหลักการของศาสนาอิสลาม ได้กำหนดพฤติกรรมทั้งในส่วนที่ต้องปฏิบัติและข้อห้ามต่างๆไว้อย่างชัดเจน

ตามหลักศาสนาอิสลามมีความเชื่อว่า เราจะนำของทุกชนิดไปได้ก็ต่อเมื่อเราสามารถใช้จ่ายประโยชน์ได้เท่านั้น ถ้าเก็บมาแล้วไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้จะถือว่าบาป เพราะของสิ่งนั้นสามารถทำให้เกิดประโยชน์อย่างอื่นได้

การที่เราไม่เก็บของที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ เพราะถือว่ายังสามารถขยายพันธุ์และยังสามารถช่วยคนอื่นด้วย เช่น สัตว์ต่างๆจะได้มากินและยังช่วยในการขยายพันธุ์ด้วย นอกจากนั้นการปลูกต้นไม้แต่ละครั้ง ถ้าถึงเวลาสมควรออกผลผลิตแล้วแต่ยังไม่ออกผล แต่ชาวบ้านจะไม่โค่นทิ้ง เพราะมีความเชื่อว่าเป็นที่พึ่งของอย่างอื่นได้ เช่น นกเกาะ คนใช้เป็นที่ร่มเงา จะถือว่าคนๆนั้นได้บุญมาก

ตามหลักศาสนาอิสลามได้กำหนดแยกแยะประเภทสัตว์ที่กินได้และกินไม่ได้ เช่น นก ให้สังเกตว่าเวลาเกาะกิ่งไม้ นกตัวนั้นจะวางเท้าอย่างไร ถ้าวางเท้าหน้า 3 นิ้ว หลัง 1 นิ้ว ศาสนาอนุญาตให้กินได้ แต่ถ้าวางเท้าหน้า 2 นิ้ว หลัง 2 นิ้ว ศาสนาห้ามกิน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์เลื้อยคลาน และสัตว์ 4 เท้าที่อาศัยบนต้นไม้ เช่น กระรอก บ่าง ลิง ค่าง ชะนี ศาสนาห้ามกิน แมลงทุกชนิดห้ามกิน ยกเว้นตั๊กแตนนาและตั๊กแตนข้าวโพด

สัตว์ป่าที่ศาสนาอนุญาตให้กินได้ เช่น กวาง เก้ง กะทิ้ง ควายป่า กระเจง เม่น เนื้อทราย และสัตว์อื่นๆอีกไม่กี่ชนิดเท่านั้น ศาสนาไม่ได้ห้ามเฉพาะการกินเท่านั้น ยังห้ามนำอวัยวะต่างๆมาใช้ประโยชน์หรือจับมาขายก็ไม่ได้เช่นกันตามหลักศาสนาถือว่าไม้ไม่สามารถเป็นสินค้าได้ อนุญาตให้ตัดเพื่อใช้สอยเท่านั้น⁶

วิธีการสืบทอดภูมิปัญญา

โดยส่วนใหญ่จะมีการสืบทอดภูมิปัญญาต่างๆ โดยเป็นคำสั่งสอนของกลุ่มอาวุโสของแต่ละตระกูลจะสั่งสอนลูกหลานของตนเองให้มีความเคารพกับป่า เก็บหาอย่างไรจึงจะยั่งยืนและนอกจากนั้น คำสอนตามหลักศาสนาอิสลามก็สอนให้คนดูแลทรัพยากร ซึ่งเป็นการสืบทอดอีกชนิดหนึ่ง

⁶ ข้อมูลที่ได้มาในเรื่องของศาสนานั้นเป็นการคุยกันในที่วิจัยเนื่องจากในที่วิจัยเองก็สามารถอธิบายเรื่องนี้ได้ ซึ่งเป็นการคุยเป็นกลุ่มเล็กๆในตอนกลางคืน ซึ่งเป็นข้อมูลที่เก็บไว้ก่อนแล้ว

1. การสืบทอดนั้นจะมีเวลาในชุมชนมีงานสังสรรค์หรืองานแต่งงาน งานเข้าสู่นัด ซึ่งจะมีผู้เป็นปราชญ์ในแต่ละเรื่องจะมาช่วยงาน แล้วจะมีการสอนให้กับเด็กและผู้ที่ไม่เป็น โดยใช้วิธีบอกให้ช่วยทำแล้วจะสอนในระหว่างนั้น
2. เวลาที่ผู้ปกครองหรือเพื่อนบ้านเข้าไปเก็บหาของป่าในป่า ก็จะชวนลูกหลานหรือเพื่อนลูกไป ซึ่งจะสอนลูกๆ ให้เก็บของป่าอย่างถูกวิธี
3. มีการพูดคุยในครอบครัวและมีการแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาปัญหา/สาเหตุและแนวทางการแก้ไขโดยชุมชน

การกระทำจากรัฐและผลกระทบที่เกิดขึ้น

ราว 100 ปีกว่า บริษัทอังกฤษ โดยนายคอร์สันได้เข้ามาสัมปทานทำเหมืองแร่ดีบุกที่บ้านแบหอ มีลูกจ้างเหมืองชาวจีน ชาวมลายูและชาวซีกต์ติดตามเข้ามาจากมาเลเซีย มีการทำเหมืองใหญ่ที่ บ้านแบหอ ทำให้เกิดผลกระทบกับชุมชนและทรัพยากรอย่าง เช่น มีการทำลายป่าในเขตสัมปทานกว่า 4,000 ไร่ และลักลอบทำเหมืองนอกเขตสัมปทาน มีการล่าสัตว์มากขึ้น การทำเหมืองผิดทำให้ดินถูกกัดเซาะพังทลายสูง ตะกอนทับถมทำให้ลำธารตื้นเขิน น้ำขุ่น ปลาตกลง ชาวบ้านกาลอมีรายได้จากการค้ากับชาวเหมือง และพ่อค้าต่างถิ่น

ปี พ.ศ.2505 ได้มีการเปิดเขตนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ อ.บันนังสตา จ.ยะลา ต่อมาเปิดนิคมธนูสิน อ.รือเสาะ จ.นราธิวาส ได้มีการสัมปทานทำไม้ “ล้างป่า” อย่างมโหฬารเพื่อสร้างนิคมและมีการตัดถนนเข้าไปเพื่อชักลากไม้ออกจากป่าทำให้มีผลกระทบกับชุมชนคือป่าทางทิศใต้และตะวันออกของด.กาลอถูกทำลายเกือบหมด น้ำเริ่มลดลง สัตว์ป่าถูกล่าจากคนต่างถิ่นที่เข้ามาอยู่

ปีพ.ศ. 2511 สำนักงานสงเคราะห์การทำสวนยางได้เข้ามาให้ทุนและส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกยางพันธุ์ โดยมีเงื่อนไขให้ตัดไม้ชนิดอื่นในสวนออกให้หมด โดยใช้ยาฆ่าตอ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำสงเคราะห์สวนยาง เช่น มีการบุกป่าเพื่อทำสวนยางปลาลดลง พันธุ์พืชพื้นบ้านหลายชนิดถูกตัดทำลาย ชาวบ้านมีรายได้จากยางพารา

พ.ศ. 2516 เริ่มมีการสัมปทานทำไม้ในเขตตำบลกาลอ มีการทำถนนและชักลากไม้และชาวบ้านพบช้างป่าครั้งสุดท้ายที่สวนเขตบาลูกาซาแก และพบรอยช้างบนถนนที่ใช้ชักลากไม้ จากเหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรของชุมชน ในเรื่องป่าไม้ถูกทำลายจำนวนมาก สัตว์ป่าถูกรบกวนและถูกล่า บางส่วนอพยพไปอยู่ในป่าเขตอำเภอศรีสาคร

พ.ศ. 2529 กรมป่าไม้ออกประกาศกฎกระทรวงให้ป่ากาลอเป็นป่าสงวนแห่งชาติ แต่ชาวบ้านกาลอได้ยื่นหนังสือคำร้องแสดงสิทธิครอบครองที่ดินกับป่าไม้อำเภอราชนัน ทำให้ชาวบ้านเริ่มไม่มั่นใจว่าจะได้รับสิทธิในที่ดินทำกิน

พ.ศ.2536 สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดยะลาจะเข้ามาดำเนินการปฏิรูปที่ดินในค.กาลอ แต่ชาวบ้านคัดค้าน เนื่องจากต้องการให้ดำเนินการตามกฎหมายที่ดินและออกเอกสารสิทธิในพื้นที่ที่ได้ขึ้นหลักฐานในตอนทีประกาศเขตป่าสงวน ทำให้มีการแบ่งเขตการจัดการป่ากาลอโดยกรมป่าไม้และสำนักงานปฏิรูปที่ดินแต่ก็ยังไม่สามารถออกเอกสารสิทธิในที่ทำกินให้กับทุกคน

พ.ศ.2541 กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอได้มีการจัดการป่าชุมชนกาลอและได้มีการออกกฎระเบียบในการจัดการทรัพยากรโดยชาวบ้านในชุมชนทั้งตำบล แต่ให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้รับรอง ซึ่งทางอัยการจังหวัดยะลาได้ลงมาพูดคุยกับชาวบ้านว่าทางองค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถออกกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรเองได้ ทำให้ชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนกฎระเบียบโดยให้ทางชาวบ้านทั้งตำบลกาลอเป็นผู้ออกกฎระเบียบเองโดยไม่ต้องให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้รับรอง⁷

แนวทางการแก้ไขปัญา

กิจกรรมที่นำสู่การแก้ปัญหาของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ

จากอดีตชุมชนกาลอได้มีการดูแลป่าต้นน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่ไหลลงสู่หมู่บ้านหลักๆ 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านเบหอ หมู่ที่ 2 บ้านกาเตาะ หมู่ที่ 4 บ้านตะโล๊ะมีแล จากลำธารมาเป็นคูเล็กๆและคูน้ำสายนี้เป็นที่แบ่งเขตระหว่างทั้ง 2 หมู่บ้านคือ หมู่ที่ 4 และไหลลงสู่ หมู่ที่ 3 บ้านทำนบ

ในอดีตการใช้น้ำเพื่อการเกษตรอย่างเดียว พอมาช่วงหลังได้นำมาบริโภคด้วยและมีการสร้างประปา ภูเขาเพื่อนำน้ำมาใช้ในการเกษตรและบริโภคในหมู่บ้าน ด้วยสายน้ำจากผืนป่ากาลอเปรียบเหมือนน้ำนมหล่อเลี้ยงชีวิตชาวกาลอมาช้านาน ที่ทุกคนรักและหวงแหนมาช้านาน ที่ไม่สามารถที่หยิบยกไปให้ใครได้

ในอดีตชาวบ้านกาลอมีการดูแลรักษาป่ากันเป็นตระกูล โดยแบ่งพื้นที่ป่าที่จะดูแลซึ่งคนในชุมชนให้ความเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้อาวุโส การดูแลเป็นตระกูลเป็นการกระจายการใช้ประโยชน์และความรับผิดชอบอย่างทั่วถึง ทำให้การรักษาป่าเป็นไปอย่างทั่วถึงและได้ผลดี แต่เมื่อมีนโยบายการสัมปทานป่าและการมีประชากรเพิ่มขึ้น มีการบุกรุกป่าทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทำให้การดูแลป่าไม่ทั่วถึง ทำให้ชาวบ้านออกมาคัดค้านการสัมปทานจนบริษัทถอนตัวออกไป

ในปี พ.ศ.2536 มีกระแสการทำลายป่าในรูปถูกกฎหมาย เช่น นโยบาย สปก. 4-01 ที่ไม่สอดคล้องกับพื้นที่ป่าเทือกเขากาลอ ที่ชุมชนอาศัยมาช้านานกว่า 400 ปี ซึ่งก่อนการ

⁷ เป็นข้อมูลที่กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอได้มีการเก็บรวบรวมเพื่อเป็นเอกสารของกลุ่มและได้จัดทำเป็นหนังสือ "กาลอ สืบสารสายธารคนรักป่า" และได้นำมาจากเอกสารดังกล่าว

ประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2529 ในสมัยพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์เป็นรัฐมนตรีในช่วงนั้น ซึ่งไม่ใช่รูปแบบที่กาลอต้องการ ซึ่งมีผลกระทบในหลายด้านดังนี้

1. ด้านทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า
2. พื้นที่ทำกิน
3. สังคม
4. ประเพณีและวัฒนธรรม

จากผลกระทบนี้ทำให้ลูกหลานลูกขึ้นต่อสู้ประจวบเหมาะกับ ปี พ.ศ. 2536 ผศ. นิธิ ฤทธิพรพันธ์ นักวิชาการจากคณะทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มอ.หาดใหญ่ และคุณอิสรา เข็มวิทย์ยานุกูล นักพัฒนาเอกชน ได้ลงมาทำวิจัยป่าชุมชน พร้อมทั้งได้เปิดเวทีพูดคุยปัญหาต่างๆ ในชุมชนที่เข้ามาในเวที โดยเปิดเวทีว่าชุมชนต้องการป่าชุมชนแบบไหน บางคนก็เสนอ ต้องการ พรบ.ป่าชุมชน ชุมชนต้องการดูแลรักษาป่ากันเอง ต้องมีเขตป่าชุมชนอย่างชัดเจน ต้องมีป่าใช้สอยเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย และสร้างที่สาธารณะประโยชน์ เป็นต้น

แต่โครงการดังกล่าวได้ยุบไปเนื่องจากขาดงบประมาณในการปฏิบัติ แต่ทางอาจารย์นิธิ ฤทธิพรพันธ์ ประสานไปยัง อาจารย์บุญกุล รัตนาคกุล ได้เข้าศึกษาเดินป่าเพื่อทักเฝ้ากาลอ จากการเดินป่าได้พบว่าป่ากาลอมีความสมบูรณ์มาก ควรที่จะได้สำรวจให้เพิ่มขึ้น

หลังจากนั้นทางกลุ่มร่วมกับ คุณวิภา สุขพรสวรรค์ นักพัฒนาเอกชนได้ของบประมาณจากประเทศแคนาดา โดยผ่านสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา(สทพ) ทางชุมชนจึงเริ่มทำกิจกรรมสำรวจป่า ปักแนวเขตป่าชุมชนกาลอ ระหว่างเขตอำเภอ/อำเภอ/ตำบล/ตำบล และแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน โดยชาวบ้านจะต้องดูแลป่าบริเวณที่ติดที่ทำกินของตน ในการทำกิจกรรมนี้ทางกลุ่มได้จัดเวทีประสานภาคีกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงานมาแต่กิจกรรมนี้ยังไม่มียกกฎหมายรองรับและได้รับความสนใจจากหน่วยงานราชการน้อย

ในปี พ.ศ. 2538 ได้สำรวจความหลากหลายทางชีวภาพร่วมกับนักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และนักศึกษา มอ.ปัตตานี นอกจากนั้น ปี 2539 ได้จัดงานเผยแพร่ในกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนได้ทำโดยเชิญหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและชุมชนใกล้เคียงมาร่วมในงานและได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายเป็นที่น่าพอใจ นอกจากนั้นทางกลุ่มได้ไปศึกษาดูงานเพื่อหาประสบการณ์ในการจัดการป่าอย่างถูกวิธีและยั่งยืน ณ ประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์

จากการดำเนินกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์ป่า ทางกลุ่มจึงเกิดความคิดน่าจะสร้างศูนย์ข้อมูลเพื่อการศึกษาของชุมชน สมาชิกในกลุ่ม 20 คนๆ ละ 3,000 บาท ได้รวบรวมเงินเพื่อซื้อที่ดินที่นา เนื้อที่ 2 ไร่ ราคา 65,000 บาท เมื่อมีที่ดินแต่ขาดงบประมาณในการสร้างศูนย์ เมื่อเวลาล่วงเลยมาตอนนี้ทางกลุ่มฯ ได้ของบประมาณกับองค์การบริหารส่วนตำบลกาลอและเงินและการสมทบอย่างเช่น ไม้ ของทางกลุ่มฯ เองจนได้สร้างศูนย์ข้อมูลแล้วเสร็จ

ในปี พ.ศ. 2541-2545 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก DANCED ในกิจกรรมด้าน ทรัพยากร องค์กร และเกษตรทางเลือก ในการดูแลรักษาป่าขึ้นทางกลุ่มฯ ได้มีการตรวจตราแนว เขตอยู่ตลอด 2-3 เดือน/ครั้ง

ทางกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอได้ทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลมาตลอด ไม่ว่า ด้านงบประมาณในการสร้างศูนย์ข้อมูลการเรียนรู้ของชุมชน หรือด้านสิ่งแวดล้อม เป็นมิติหนึ่งจะ ช่วยให้ชุมชนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ในอนาคต

ปี 2543 ได้ร่วมกับเครือข่ายลุ่มน้ำสาขานรีของงบประมาณของ เมนู 5 ของกองทุนเพื่อการลง ทุนทางสังคม โดยมาจัดทำสวัสดิการของแกนนำ

ปี 2544 ได้ของบประมาณจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมสร้างศูนย์ฝึกอาชีพป่าชุมชน กาลอ

ปี 2545 ได้ขยายงานสู่กลุ่มผู้หญิง โดยมีการสร้างอาชีพเสริมให้กับกลุ่มทั้งเรื่อง การปัก ดอก การทำผ้าบาติกและการแปรรูปอาหาร ซึ่งเป็นช่วงการเรียนรู้ ยังไม่ได้มีการทำเพื่อขาย ทาง กลุ่มจำเป็นที่จะต้องมีการขยายงานด้านอาชีพเสริมให้มากจะได้ช่วยในเรื่องรายได้ของครอบครัว

นอกจากนั้นยังได้มีการจัดทำน้ำดื่มและน้ำแข็งหลอดเพื่อจำหน่ายด้วยและสร้างงานให้กับ แกนนำด้วย

บทที่ 6 สรุป

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1.สรุปผลการวิจัย

สรุปวัตถุประสงค์/ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตการศึกษา

ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรและวิธีการสืบทอดภูมิปัญญา

ปัจจัย สาเหตุ ที่มีผลกระทบต่อบรรณิเวศต่อทรัพยากรและชุมชนและแนวทาง
การแก้ไขปัญหาของชุมชน

ข้อมูลและองค์ความรู้ที่จะนำไปใช้ทำแผนการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม

การทำงานวิจัยก็ได้ทำครบตามวัตถุประสงค์ที่ทางกลุ่มได้กำหนดไว้ ส่วนขอบเขตการ
ศึกษาทางกลุ่มได้กำหนดให้เก็บข้อมูลภูมิปัญญาในการจัดการป่าชุมชนกาลอ

สรุปกิจกรรม/วิธีการเก็บข้อมูล

1. กิจกรรมแรกเป็นกิจกรรมการแนะนำโครงการและทำความเข้าใจการทำ
วิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยมีการจัดเวทีพูดคุยกันเองระหว่างทีมวิจัย พี่เลี้ยง
โครงการฯเมื่อวันที่ พฤศจิกายน 2544 โดยมีพี่เลี้ยงโครงการ ผู้ประสาน
งานเป็นวิทยากรบอกกล่าวถึงการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม และหลังจาก
นั้นก็มีการคุยตามงานต่างๆที่มีในชุมชน เวลาเจอกันตามบ้านและการพูด
ต่อๆกันซึ่งทางทีมวิจัยจะเป็นผู้คุยตามร้านน้ำชา ซึ่งบางครั้งการใช้เวทีอาจ
จะไม่ทั่วถึงแต่การพูดต่อๆกันนั้นสามารถคุยได้ทั่วถึงกว่า
2. การเก็บข้อมูล จะเก็บข้อมูล 2 แบบ คือข้อมูลที่ทางกลุ่มได้เก็บไว้ก่อนแล้ว
นำมารวบรวมกับการเก็บเพิ่มเติม โดยมีการพูดคุยในร้านน้ำชา ตามบ้านผู้
รู้ ตามงานบุญต่างๆที่มีในชุมชน และซึ่งจะให้เยาวชนและทีมวิจัยช่วยกัน
พูดคุยแล้วนำข้อมูลออกมารวม ซึ่งได้มีการพูดคุยเรียบร้อย

วิธีการเก็บข้อมูล

1.การพูดคุยกับคนเฒ่าคนแก่ที่มีความรู้ในแต่ละเรื่อง โดยจะเป็นการคุยที่ไม่มี
บันทึกในขณะนั้นเพราะจะทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่อายและรู้สึกไม่สนิทใจที่จะนั่งคุย แต่หลังจากคุยเสร็จก็
จะกลับมาบันทึกอีกครั้งหนึ่ง

2.การรวบรวมข้อมูลเก่าๆที่เคยมีมาก่อนแล้ว

3.การลงสำรวจ เช่น การเดินป่า การลงไปดูแปลงเกษตร การร่วมงานพิธีต่างๆใน ชุมชน (งานแต่งงาน, สุนัข, และงานอื่นๆ) โดยจะไปช่วยเตรียมงานก่อนเพราะจะมีการปฏิบัติจริง และได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันด้วย

4. ประสบการณ์ตรงที่สมาชิกมีอยู่แล้ว

3. การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะมีการวิเคราะห์หลังจากที่ทีมวิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการพูดคุยในแต่ละครั้ง แล้วทางกลุ่มได้เชิญนักวิชาการคือ ผศ.นฤต รัตนดากุล ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและ นายสนั่น เพ็งเหมือน อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มอ.ปัตตานี ซึ่งเป็นที่ปรึกษาโครงการ ครูในโรงเรียนบ้านกาลอ นางสาววันเพ็ญ เพชรคง(พี่เลี้ยง)และทีมวิจัยมาช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจากเวทีวิเคราะห์ ข้อมูลนั้นทางโรงเรียนบ้านกาลอ ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลาต้องการให้ทีมวิจัยนำข้อมูลมาสอนเด็กในโรงเรียนบ้านกาลอและทำงานร่วมกับ โรงเรียนบ้านกาลอในระยะที่ 2 ของงานวิจัย เนื่องจากครูและทีมวิจัยเห็นการสร้างจิตสำนึกกับเด็กในโรงเรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำ นอกจากนั้นก็ต้องการให้ทีมวิจัยได้ทำเก็บข้อมูลพันธุ์พืชกินได้และพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนกาลอรวมทั้งทำแปลงทดลองตัวอย่างด้วยเพื่อต้องการให้เด็กไปเรียนรู้ในแปลงสาธิต ซึ่งในเวทีวิเคราะห์ก็ไม่มีปัญหา ซึ่งชุมชนกาลอได้มีเวทีนำเสนอข้อมูลพร้อมกับเวทีวิเคราะห์ ข้อมูลเนื่องจากสามารถทำพร้อมกันได้

สรุปผลและองค์ประกอบหลักๆตามผลการวิจัย

องค์ความรู้ในการจัดการป่าชุมชนกาลอ

1. การจัดการป่าโดยใช้ระบบตระกูล
2. การจัดการป่าแบบใช้แผนการจัดการป่าโดยใช้ระบบตระกูลและสมัยใหม่ผสมผสาน
3. การใช้ประโยชน์จากป่าและการเปลี่ยนแปลง
4. การเก็บหาของป่า
5. ทรัพยากรที่มีในป่า
6. ระบบสวนคูซาง
7. ความเชื่อและประเพณีในการจัดการป่าและการเปลี่ยนแปลง
8. ศาสนากับการจัดการทรัพยากร
9. วิธีการสืบทอดภูมิปัญญา
10. นโยบายของรัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องและผลกระทบต่อชุมชน
 - ครูในโรงเรียนบ้านกาลอและทีมวิจัยต้องการนำข้อมูลเข้าไปสอนเด็กในโรงเรียน
 - ด้านทรัพยากร นั้นป่าชุมชนไม่มีการบุกรุกอีกเลย

สรุปบทเรียนสำคัญๆ

สิ่งที่จะเป็นบทเรียนให้กับกลุ่มอื่นคือ วิธีการเก็บข้อมูล ซึ่งการเก็บข้อมูลนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องมีการจัดเวที การพูดคุยกันตามสถานที่ต่างๆที่เจอ ไม่ว่า นา สวน หรือเวลามีงานบุญจะสามารถได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงมากกว่าการนั่งสัมภาษณ์และผู้ให้ข้อมูลจะไม่รู้สึกอายที่จะตอบ

2. อภิปรายผล

1.งานวิจัยเกี่ยวข้องข้องกับการขับเคลื่อนทางสังคมในเรื่องการนำข้อมูลที่ได้มาเป็นตัวเชื่อมการทำงานร่วมกับโรงเรียนบ้านกาลอ เนื่องจากเนื้อหาของงานวิจัยสามารถนำมาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นใน โรงเรียนต่อไปได้

2.ผลการศึกษาวิจัยมีความขัดแย้งกับแนวความคิดการจัดการทรัพยากรของหน่วยงานรัฐ เพราะในอดีตชุมชนสามารถอยู่ได้โดยการจัดการทรัพยากรโดยคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนและฐานรากความคิดมาจากชุมชน ทำให้ทรัพยากรสามารถคงอยู่แค่ความคิดในการจัดการทรัพยากรโดยรัฐนั้น ส่วนมากแนวความคิดจะมาจากข้างบนลงสู่ข้างล่างทำให้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งสามารถเห็นได้ว่าเมื่อมีการพัฒนาจากรัฐเข้ามาจะทำให้ทรัพยากรลดลงอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ถึงความขัดแย้งได้

3.ภาพรวมของประเด็นวิจัยและแนวความคิด ในภาพรวมนั้นการดูแลรักษาทรัพยากรโดยชุมชนจะสามารถทำให้ทรัพยากรคงอยู่สามารถเห็นได้จากชุมชนกาลอนั้นยังมีป่าที่ดูแลโดยชุมชนอยู่ในขณะนี้ ความเป็นชุมชนคงอยู่ซึ่งสามารถเห็นได้ เช่น เวลาทีมงานพิธีกรรมต่างๆคนในชุมชนจะมาช่วยกันช่วยเจ้าภาพอย่างแข็งขัน นอกจากนั้นจำเป็นที่จะต้องใช้องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่ชุมชนมีอยู่มาใช้ผสมกับแนวคิดเรื่องใหม่เช่น การตั้งกฎระเบียบของชุมชน รวมทั้งรูปแบบการทำงานนั้นชาวบ้านจะทำงานคนเดียวไม่ได้ จำเป็นที่จะต้องมีความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนมาร่วมด้วย โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์กรที่ใกล้ชุมชนมากที่สุด เพราะการทำงานคนเดียวจะไม่ได้รับจากบุคคลข้างนอกอย่างเท่าที่ควร

4.ข้อจำกัดของนักวิจัย ในส่วนของการเก็บข้อมูลนั้นมีปัญหาในเรื่องการเขียนสรุปข้อมูล รวมทั้งการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ซึ่งถือว่ายากมาก

5.การเรียนรู้ของของทีมวิจัย ศักยภาพที่เพิ่มขึ้น การแลกเปลี่ยนในเวทีต่างๆที่เกิดขึ้นมีส่วนช่วยในการสร้างความกล้าในการพูดในเวทีต่างๆได้ นอกจากนั้นสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้มาก ก็คือ ในระหว่างการเก็บข้อมูลการได้พูดคุยกับคนเฒ่าคนแก่ในเรื่องต่างเป็นการเรียนรู้โดยตรงที่นักวิจัยได้รับและมีคุณค่ามาก เพราะได้รู้ในสิ่งที่มีความสำคัญของชุมชนและสามารถนำกลับมาใช้ในชุมชนได้อีก

6.ความจำเป็นในการวิจัยในลักษณะนี้ การทำวิจัยแบบชุมชนมีส่วนร่วมนั้นเป็นสิ่งที่ชุมชนจำเป็นต้องทำเพราะ คนในชุมชนต้องเท่าทันสถานการณ์ข้างนอก การทำงานเองโดยมีนักวิชาการเป็นที่เลี้ยงนั้นจะเป็นการสร้างคนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต เพราะสามารถวิเคราะห์ชุมชนตนเองได้ วางแผนงานของชุมชนเองได้

3. ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จ

1.ระดับบุคคล กลุ่มบุคคล เนื่องจากชุมชนกาลอได้ทำงานด้านการจัดการป่าชุมชนมาประมาณ 8 ปีแล้ว ดังนั้นการทำงานกับกลุ่มคนหรือระดับบุคคลนั้นถือว่าประสบความสำเร็จก่อนที่จะทำกิจกรรมงานวิจัย เพียงแต่งานวิจัยเป็นงานๆหนึ่งที่มาขับเคลื่อนหรือเป็นการเผยแพร่การทำงานของชุมชนกาลอต่อชุมชนอื่นๆในด้านการจัดการทรัพยากร

2.ระดับชุมชน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนกลับมามองอดีตของตนเองอีกครั้ง และได้มองว่าชุมชนนี้ก็น่าองค์ความรู้จากอดีตมาใช้ในปัจจุบันมากพอสมควร แต่ก็มีความจำเป็นที่ต้องนำแนวคิดสมัยใหม่ เช่น กฎระเบียบ มาใช้ร่วม ถือว่างานวิจัยเป็นส่วนหนึ่งที่มาช่วยกระตุ้นชุมชนให้หันกลับมามองชุมชนตนเองใหม่อีกครั้ง เนื่องจากทีมวิจัยต้องมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ต้องคุยกับชุมชน และได้รับความต้องการของชุมชนว่ายังต้องการให้กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอทำงานร่วมกับเยาวชนให้มากกว่านี้

3.ระดับนโยบาย เนื่องจากทางรัฐเองก็ยังไม่เห็นด้วยกับการจัดการทรัพยากรของ ชุมชน การผลักดันนโยบายต่างๆก็ไม่สามารถขับเคลื่อนได้ เช่น พรบ.ป่าชุมชน

สิ่งที่จะทำต่อไปในระยะที่ 2

หลังจากที่ช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ทางกลุ่มเห็นว่ายังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในแต่ละโซน ซึ่งทางกลุ่มจะทำการเก็บข้อมูลของพืชกินได้และพืชสมุนไพร เพื่อนำมาเป็นทดลองและประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านปลูกพืชที่กินได้ในแปลงตนเอง และทางโรงเรียนบ้านกาลอและทางทีมวิจัยมีความประสงค์จะนำข้อมูลภูมิปัญญามาทดลองทำหลักสูตรโดยให้ ผู้รู้ในชุมชนเข้าไปสอนเด็กในโรงเรียน

3.การเรียนรู้ของทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องในการทำวิจัย

1.กระบวนการเรียนรู้ที่ทางทีมวิจัยได้รับมากที่สุด คือ วิธีการทำวิจัยที่ชาวบ้านเข้ามาทำวิจัยเอง โดยที่นักวิชาการเป็นที่ปรึกษาซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่ทางทีมวิจัย ได้เรียนรู้ แต่ก็ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การเขียนรายงานส่งให้แหล่งทุน เนื่องจากชาวบ้านนั้นมีปัญหามาก เพราะว่าบางคนเขียนภาษาไทยยังไม่ได้

สิ่งหนึ่งที่ทาง สกว. น่าจะมีการปรับเปลี่ยน คือ รูปแบบการเขียนรายงานที่ทางทีมวิจัยรู้สึกว่ายากมากสำหรับชาวบ้านที่จะมาเขียนรายงานแบบที่ สกว.กำหนด

ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัย

การเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์นั้นถือว่าเป็นเรื่องที่ยาก และทางทีมวิจัยยังไม่สามารถจะเขียนเองได้นั้น ทาง สกว.น่าจะให้มีการนำเสนอในรูปแบบอื่นที่ทางชุมชนสามารถทำได้ เช่น วีดีโอ

อีกทั้งการทำงานวิจัยนั้นที่ได้ผลมาอย่างที่น่าเสนอนั้นมาจากการทำงานหลายๆกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ ซึ่งมีการทำกิจกรรมการจัดการป่าโดยใช้ภูมิปัญญาที่เสนอมาทั้งหมดใช้ในการจัดการทรัพยากรของชุมชน สร้างความเข้าใจกับชุมชนให้เห็นความสำคัญของทรัพยากร ส่วนการวิจัยก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกิจกรรมของกลุ่มฯที่กระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญในการดูแลทรัพยากร

ข้อเสนอแนะต่อทีมพี่เลี้ยง

ทางทีมพี่เลี้ยงน่าจะมีการลงไปเยี่ยมชมเส้นทางทีมวิจัยบ้างและ น่าจะมีการช่วยเสริมศักยภาพให้กับทีมวิจัยในบางเรื่อง เช่น การจับประเด็น การเตรียมประเด็น

ข้อเสนอต่อ สกว.ภาค

ทางทีม สกว.ภาค น่าจะลงมาเยี่ยมพื้นที่และช่วยในการเขียนรายงานให้มากขึ้น

บรรณานุกรม

นายคอรอแม ขามาซารี นายป้อราเฮง ขามาซาเร๊ะ นายอับดุลลาเต๊ะ มะยูโซ๊ะ นายพะยอ ลีเกียะ นาการิมเค การพูดคุยเรื่องการจัดการป่าโดยใช้ระบบตระกูลและการเปลี่ยนจัดการป่าโดยใช้ระบบตระกูลมาผสมผสาน ธันวาคม 2544

นายนูเซ็ง มะรอต๊ะ นายอับดุลฮาติม อาหามะ นายแวคาแม เต๊ะลูกา นายมะรอนิง หะนะกาแม นายอาสมัน อาหามะ การเก็บข้อมูลทรัพยากรที่มีในป่าชุมชนและองค์ความรู้ในการเก็บหาของป่า 5 กุมภาพันธ์ 2544

นายอาหามะ ขามาซาเร๊ะ นายมะ หะระดี นายเจ๊ะยิ คงนุโย นายแวมะ กามินิและนายอาชี หะระดี ศาสนาความเชื่อและประเพณีในการจัดการป่าและการเปลี่ยนแปลง

อาแซ อีบูหะมะ วิธีการสืบทอดภูมิปัญญา 16 กุมภาพันธ์ 2545

วิภา สุขพรสวรรค์ กาลอสืบสานสายธารคนรักป่า

วันเพ็ญ เพชรคง การเก็บหาของป่า

ภาคผนวก

ประวัตินักวิจัย

1 หัวหน้าโครงการ

นางสาววันเพ็ญ เพชรคง โครงการการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำ
สายบุรี คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 94000

2. ผู้ประสานโครงการ

นายอาแซ อีบูหะมะ

3. นักวิจัย

1. นายอาสมัน	อาหะมะ	3 ม.4 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
2. นายอาแซ	อีบูหะมะ	15 ม.3 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
3. นายมะหามูด	หะระดี	20 ม. 2 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
4. นายอาชี	หะระดี	9 ม.2 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
5. นายสมศักดิ์	บุญสาดี	41/1 ม. 4 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
6. นายซูลกีฟี	มะร่อแทะ	30 ม.4 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
7. นายอาชี	มอลอ	32/3 ม.2 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
8. นายมะตอเพะ	หะระดี	21 ม.2 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
9. นายเคมะ	กะนิเระ	24 ม.3 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
10. นายมะรอกี	หะโล๊ะ	27 ม.2 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
11. นายอาหะมะ	มะยูโซ๊ะ	3 ม.3 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
12. นายมะดานิง	ชิบีดี	35/3 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
13. นายร่อฮิง	กามินิ	13 ม.3 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
14. นายสะมะแอ	อีบูหะมะ	54/2 ม.2 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
15. นายแวคาแม	เต๊ะลูกา	6 ม.4 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
16. นายมะตอฮา	อาหะมะ	3/2 ม.4 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
17. นายร่ออาชี	โดงนูแะ	26 ม.2 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
18. นายอับดุลลาเต๊ะ	มะยูโซ๊ะ	3/3 ม.3 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
19. นายคอรอแม	ยามาซารี	11/2 ม.3 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา
20. นายอาหะมะ	มะลาซิง	12/1 ม.3 ต.กาลอ อ.รามัน จ.ยะลา

4. ที่ปรึกษา

1. ผศ.นฤต	รัตนดากุล
2. ผศ.ผดุงยศ	ดวงมาลา
3. อ.สนั่น	เพ็งเหมือน
4. ดร.วรรณา	แผนมุนิน
5. นายอับดุลขามิง	หะระดี
6. นายยะยา	เค็งพาแน
7. นายอัสมาน	อีนูหะมะ
8. นายอับดุลการิง	หะระดี
9. องค์การส่วนบริหารตำบลกาลอ	

5. องค์กรที่ทำงานร่วมกัน

- 1.โครงการการจัดการทรัพยากร โดยองค์กรชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้
- 2.โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- 3.องค์การบริหารส่วนตำบลกาลอ
- 4.นักวิชาการ มอ.ปัตตานี

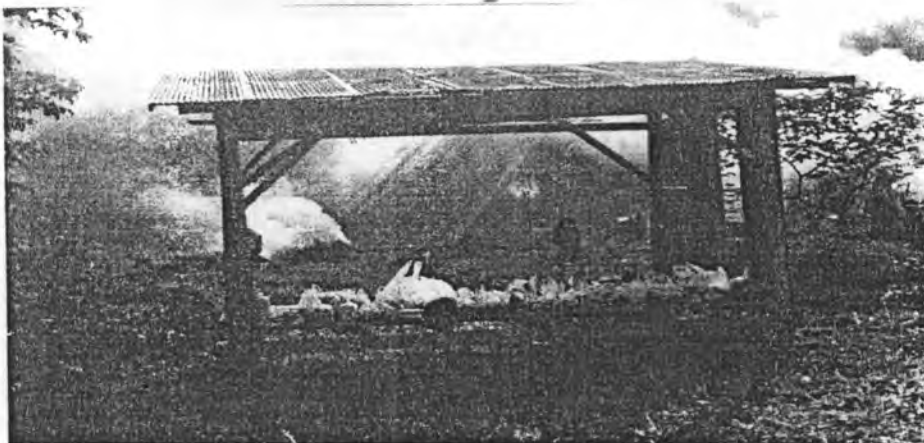
รูปวิถีชีวิต กิจกรรมงานวิจัย

การเดินป่าร่วมกับเยาวชนในชุมชน

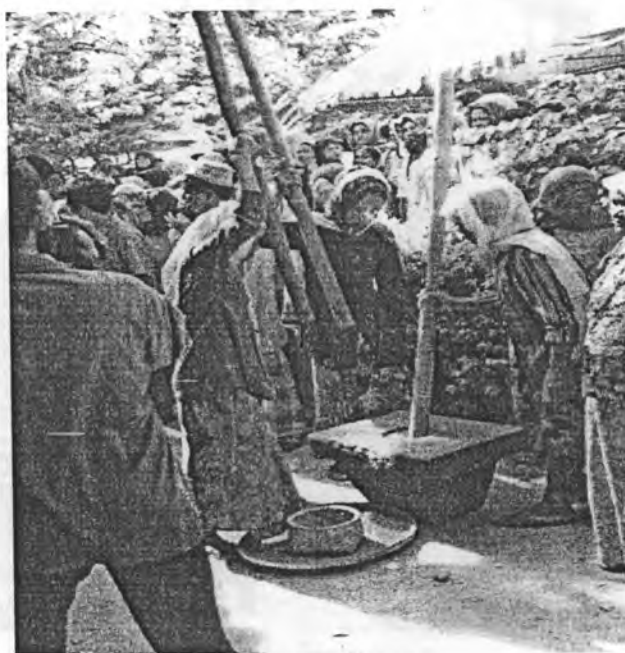
ทำนบ ซึ่งเป็นที่เก็บน้ำ

การพัฒนาภูมิทัศน์ในวันรายอ

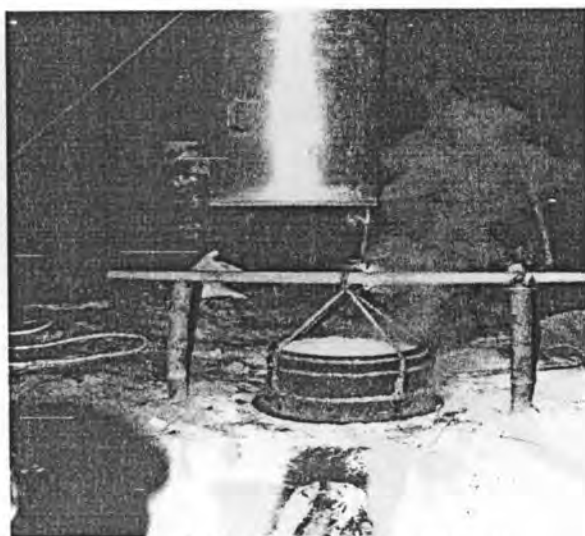
พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่

การตำข้าว

การแห่ช้างในพิธีการเข้าสู่นัด

การหุงข้าวในงานต่างๆของชุมชน

สวนดูซงในตำบลกาลอ

พิธีกินเหนียวสวนดูซง

การพูดคุยกันในงานแต่งงานในเรื่องภูมิปัญญา

การคุยกันเรื่องภูมิปัญญา

การเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มย่อย